

Bílé - Biele Karpáty

1/2021

50 Kč / 2 €

Vážky

Vrbovce

*Ferdinand
Bučina*

Žerotín

1

2

3

4

5

Kvetoucí stromy

- 1 Hrušeň / hruška (Foto Jiří Zerzdán)
- 2 Vrba / vrbka (Foto Petra Štěpánková)
- 3 Oskoruše / oskorusa (Foto Jan W. Jongepier)
- 4 Lípa / lipa (Foto Jan W. Jongepier)
- 5 Habr / hrab (Foto Jan W. Jongepier)

Obsah

ÚVODNÍK	
Spontánnost, radost i láska – učme se od dětí	1
NÁŠ ROZHOVOR	
Na kopaniciach treba byť všestranný	2
UČÍME SA ODMALIČKA	
Trenčianska koncepcia EVVO	4
AKCE V BÍLYCH KARPATECH	
Nové tůně na Slavkovských lukách	5
Fér Kaffé Veronica	5
Cena E.ON Energy Globe	6
Dům přírody Bílých Karpat	6
Vysychání toků v povodí Veličky	7
OVOCIE NAŠICH DEDOV	
Semenný sad jarabiny brekyňovej	8
PORTRÉT	
Samuel Jurkovič - vlastenec, ktorý spojil človeka s prírodou	9
Z KRONIKY	
Ferdinand Bučina a Javorník	10
Jak se změnila naše krajina	12
SPRÁVY ZO SPRÁVY / ZPRÁVY ZE SPRÁVY	
Tretie doplnenie sústavy Natura 2000	14
Lovecká sezóna aneb Ze života hmyzu 2020	15
Biele Karpaty jaskyniarom neprajú, ale...	16
TURISTA DOPORUČUJE	
Žerotín	17
TAJEMSTVÍ PŘÍRODY	
Vážky – půvabní dravci	18
Naučná expozice na Travičné v novém kabátu	20
RECENZE	
Ferdinand Bučina 1909–1994	20
Moravské Slovensko po bezmála 100 letech	21
POHÁDKA	
O tom, kde se na Zemi vzaly vážky (1)	22
PRO CHYTŘÉ DĚTI	
Letní soutěž o tričko	23

Spontánnost, radost i láska – učme se od dětí

Sedím na kopci. Za zády mám dřevěný kříž, před sebou výhled na strážnické vinohrady. Pod nimi už je ta úrodná nížina a výhled na Rohatec, Hodonín a další města. V dáli je vidět Pálava. Sedím, minuty ubíhají, slunce zapadá a já se usmívám. Nevím proč, nemám vlastně žádný důvod, ale je mi dobře na srdci i na duši a užívám si ten okamžik. Okamžik, přítomnost, vzduchoprázdno bez myšlenek. Jen se kochám a sleduji dcery, jak pobíhají po louce a jsou šťastné.

Než se mi narodily děti, byla jsem jen sama za sebe. Za sebe se rozhodovala, sama se sebou trávila čas, žila, spala. Teď už je několik let vše jinak. Někdy si jako každý rodič říkám, kdy ta péče skončí a já si opět najdu prostor jen pro sebe. A pak jsou zase chvíle, kdy mě napadne, kolik se toho od dětí můžeme naučit. A tak se o to snažím.

Nejvíce jsem se díky dcerám naučila prožívat okamžik. Vidím to hlavně venku, v přírodě. S oběma dcerami do ní chodíme odmala. Nejdříve jsme je vozili v kočárku, kdy vnímaly jen listy nad sebou, časem jsme sledovali nadšení z každého lístku, větve, kamínku nebo viděného zájce či srnky. Děti jsem do mnoha kopců odtahala na zádech nebo na břiše v nosítku. Obě byly už v prvním roce na Velké Javořině. Občas mě napadlo, jestli jim, chuděrkám, neničíme život, když s nimi nejezdíme do zábavních center. Čím jsou

starší, tím více však cítím, že jdeme správnou cestou.

Poprvé mi to došlo vloni na jaře, kdy se vše na několik týdnů zavřelo. A já si říkala, jak jsem šťastná, že těm našim cáčorkám stačí jít na procházku do lesa, louku nebo kolem rybníků. Jakou mají radost, když vidí motýla, dřepnou si ke každé berušce a taky už spoustu věcí umí. Poznají prase divoké, výra, ledňáčka nebo volavku. Poznají dub, buk i šípek. A taky vědí, že co se na výlet vezme s sebou, musí se odnést domů. Že je potřeba chránit lesy, louky i zvířata. V zimě vzpomínají na to, jak spaly pod Žerotínem pod stanem nebo jak chytaly světlušky na rodinném táboře v Chříbech. Naše cesty nemají hranice a víme, že tohle jsou okamžiky, které nic nenahradí.

Foto Zuzana Černá

A i když jsou teď možnosti omezené, zjistila jsem, že člověk může být šťastný jen na území katastru města nebo okresu. Že v přírodě má konečně člověk čas se v hlavě zastavit a vnímat. Krásu dne, přelévání ročních období i vlastní tempo chodu Země. Najednou míjí noha nohu, ruce drží dvě malinké ručičky a uši pozorně poslouchají, na co se ho děti ptají. A tak má člověk možnost povídat si a učit. Sebe i děti. Je úplně jedno, kde člověk je, důležité je jen to, s kým svůj čas tráví a jak kvalitně ho umí prožít. A prožívat se dá i v době kovidové...

Zuzana Černá

Foto Zuzana Černá

Na kopaniciach treba byť všestranný

Kopaničiarska obec Vrbovce leží v okrese Myjava blízko štátnej hranice s Českou republikou na slovensko-moravskom pomedzí. Má takmer 1500 obyvateľov, okolo 60 kopaničských osád, chotár s rozlohou viac ako 5000 hektárov. Od roku 2018 je vo Vrbovciach starostom **Mgr. Dušan Eliáš** (43).

Čo by ste povedali o sebe?

Pochádzam z Vrbovíc, do mojich piatich rokov sme bývali na kopaniciach, obaja rodičia sú rodení kopaničiari. Mama pochádza z jedného konca Vrbovíc, z kopanice U Bohúšov a otec z druhého konca, od Kožíkov. Keď postavili rodičia dom tu v dedine, presťahovali sme sa a odvtedy bývame tu. Ale na kopanicu chodím rád, mám tam včely, spoločné sady, ktoré stále udržiavame. Ako starosta pôsobím prvé volebné obdobie, predtým som dvanásť rokov pracoval ako poslanec obecného zastupiteľstva a bol som zároveň zástupcom starostu. Od svojich 14-tich rokov včelárom a som hrdý, že môžem patriť k dobrovoľným hasičom. Mám rád prírodu, ľudí, rád rozprávam, ale i počúvam. Veľmi rád si obliekam kroj, rád spievam a s kamarátmi si občas zahrám na heligónku alebo ozembuch.

Hoci mám strojársku priemyslovku, moje magisterské štúdium bolo zamerané na krajinnú ekológiu a geografické informačné systémy. Pracovné skúsenosti mám rôzne, bol som u viacerých zamestnávateľov zároveň bezpečnostným technikom, vodohospodárom, environmentalistom i manažérom. Bolo to často náročné, ale každá profesia bola pre mňa schodíkom kamsi vyššie a teraz vidím, že bola výbornou prípravou na pozíciu sta-

rostu. Od tej prírody je možno ďaleko k strojom, ale na kopaniciach by mal byť človek všestranný, aby si vedel dať rady, no dôležité je i nechať si poradiť od skúsenejších.

Prejdime teraz k obci. Čím sú pre vás Vrbovce výnimočné?

Vrbovce sú výnimočné kopanicami a ľuďmi. Kopanice sú rozľahlé a niektoré aj poriadne odlhlé. Väčšinou ostali zachované také, aké boli, domy ešte stále neopložené, naokolo mozaika lúk, pasienkov, polí, sádov, lesíkov. Ľudia, čo žijú odjakživa na kopaniciach, sú možno trochu iní, otvorenejší, samostatnejšie. Noví obyvatelia, čo sem prišli žiť z miest, zisťujú, že to tu je niekedy pomerne ťažké. Často im vysvetľujem, že nemôžu mať pokoj kopaníc a komfort mesta, pretože naše možnosti sú technicky i finančne obmedzené. Napríklad cesty. Máme v správe obce cca 60 kilometrov ciest, čo je vzdialenosť ako odtiaľto do Trenčína. Aktuálne sa snažíme opraviť cestu na Žalostinú a trvá nám to veľmi dlho, pretože musíme pracovať s tým, čo máme k dispozícii. Tým, že sa pôvodní obyvatelia z kopaníc vytratil, vytratil sa pomocníci. Starí kopaničiari nečakali, kým príde pomoc, cestu si udržiavali, opravili, keď bolo treba, veď kto by im bol pomohol. Teraz takýto prístup až na cenné výnimky chýba, ale verím, že i toto sa postupne zmení k lepšiemu.

Na čo môžu byť Vrbovce hrdé?

Hrdí môžeme byť určite na svojich predkov, na históriu. Boli tu Bórikovci, ich sestra Johanka Hrebendová Bóriková, Ján Leška, veľký vplyv mali Jurkovič, Hurban, neskôr Eduard Šandorf, Pavel Beblavý a mnohí ďalší.

Ale úžasní sú aj súčasní obyvatelia. Mám šťastie, že mám okolo seba ľudí, ktorí sú možno málo viditeľní, ale veľa

Vo vrbovčianskom kroji
(Foto archív Dušana Eliáša)

robia, sú obetaví a pomáhajú obci. Takým je Pavol Vandelia z občianskeho združenia Johanky Hrebendovej Bórikovej (OZ JHB), takými sú viacerí poslanci, ľudia zo spolkov. Pyšní sme na nášho slamienkára Jána Patinku, košíkára Miroslava Marečka, šupolienkárku Darinu Škodáčkovú.

Aké sú problémy, ktoré trápia obec, a ako sa vám darí ich riešiť?

Žartom hovorievam, že máme 1500 obyvateľov, teda 1500 drobných problémov. Ale vážne. Máme veľa výziev. Síce sme hrdí, že máme toľko kopaníc, ale stále sa boríme s miestnymi cestami. Ak chceme mať kopanice dostupné, ak chceme, aby tam ľudia trvalo žili, musíme sa sústrediť na kvalitu ciest. V minulom roku sme tiež začali s opravami chodníkov v obci. Zatiaľ ich financujeme z vlastného rozpočtu, zapájame sa však i do výzvy cez IROP, ktorá je zameraná na zvýšenie bezpečnosti chodcov.

Neustále sa zapájame do rôznych výziev, ale často narážame na nevysporiadané vlastníctvo pozemkov. Pozemky sú veľmi rozdrobené, takže pomohlo by nám, keby štát uskutočnil pozemkové úpravy, čo sa samozrejme neustále snažíme pripomínať.

Ďalším problémom je, že sa z obce vytrácajú mladí. Z miest síce prichádzajú ľudia, ktorí zostávajú natrvalo, ale naše deti tu častokrát nezostávajú. Na podporu bý-

Včelárom je od štrnástich rokov.
(Foto archív Dušana Eliáša)

vania bola preto v minulom roku uvedená do prevádzky nájomná bytovka. Snažíme sa postupne pripravovať i stavebné pozemky.

Myslíme aj na našich rodičov či prarodičov. Starších občanov nad 65 rokov máme viac ako tristo. Veľmi intenzívne premýšľame, ako sa o nich postarať tak, aby ostali vo svojej dedine.

Ako ste na tom so životným prostredím?

Pomerne dobre sa nám darí v odpadovom hospodárstve. Na prijateľnej úrovni triedime druhotné suroviny, v minulom roku sme mali vytriedenosť odpadov 46%. Kuchynský a biologicky rozložiteľný odpad kompostujeme priamo v domácnostiach, každá domácnosť dostala od obce zdarma kompostér, ktorý sme získali prostredníctvom projektu cez Envirofond. Zber a zvoz odpadu robíme vlastným autom, pretože sa nedarí nájsť spoločnosť, ktorá by robila zvoz zo všetkých kopaníc za nami akceptovateľných podmienok.

Následne hľadáme výhodných odberateľov na spracovanie druhotných surovín. To vyžaduje čas a finančné prostriedky, preto sa snažíme zlepšiť vybavenia zberného dvora.

Každoročne sme robili spoločné čistenie chotára od odpadkov. Vlni prišlo viac ako 40 ľudí, niektorí s traktormi. Teraz môžu zbierať iba individuálne, zobrať si vreca a naplnené nechať na viditeľnom mieste. Keď nám o tom napíšu, dostanú darček a obec vrecia vyzbiera. I táto forma je veľmi úspešná.

Veľká výzva je odkanalizovanie obce. I tu sa ukazuje, že sme iní ako ostatní:

máme 933 súpisných čísel a verejnou kanalizáciou odkanalizujeme možno polovicu. Nevieť si predstaviť zobrať úver 4 milióny eur, čo by stačilo len na centrum obce, a kopanice Šance, Chodúri, Štefanová by ostali bez kanalizácie. Riešením by bola čistička v každom dome, odpadli by rozkopané cesty, kilometre rúr, prečerpávacie stanice. Aktuálne táto forma možná nie je. Verím však, že i v tomto prístupe dôjde k zmenám.

Ako vyštudovanému krajinnému ekológovi vám určite záleží na tom, ako bude vyzerať príroda a krajina v chotári Vrbovíc. Dosiahli ste už niečo konkrétne?

Mali sme cezhraničný projekt s obcou Kuželov, zameraný na odstraňovanie následkov pôdnej erózie a budovanie ekostabilizačných prvkov v krajine. Z neho vzišli návrhy na obnovu brehov, výsadby, vybudovanie poldrov, ale i návrhy oševných postupov na svahoch. Ďalej plánujeme vypracovať miestny územný systém ekologickej stability. Aby sme mohli všetky návrhy dostať do praxe, musia byť schválené v územnom pláne. Bude to ešte dlho trvať, ale veľmi sa na to teším.

Samozrejmosťou je starostlivosť o zeleň. Máme spracovanú elektronickú pasportizáciu drevín na miestnom cintoríne a centre obce, pripravujeme projekt na záchranu a úpravu líp na cintoríne. Spoločne s OZ Kozel a OZ JHB plánujeme vysadiť lipovú aleju na Kamenci popri cyklotrase a pomenovať ju po Samuelovi Jurkovičovi. V minulom roku sme s nimi vysadili aleju popri ceste na Žalostinú. Vďaka patrí najmä obom občianskym združeniam, z ktorých iniciatívy projekty vznikli.

Stromy a obzvlášť lipy mám veľmi rád, nielen ako včelár. Ľudia často nechcú veľké stromy, obávajú sa, že spadnú, ale naši predkovia si ich sadili blízko k obydliam. Poskytovali tieň, boli výborným bleskozvodom, vážili si ich, preto z úcty k predkom chceme chrániť staré stromy, ale sadiť i nové.

Ako funguje cezhraničná spolupráca? Máte v Českej republike partnerskú obec?

Pred niekoľkými rokmi si nás našli z obce Vrbice vo Veľkopavlovickej oblasti. Spolupracujú naše školy, cirkevné zbory, stretávajú sa na svätení mladých vín, hráme spolu futbal. Nevýhodou tohto partnerstva je to, že Vrbice je od nás vzdialená 60 kilometrov.

Naopak, blízko máme na Hornácko. So susednými obcami Kuželov, Javorník, Veľká nad Veličkou sme previazaní historicky, zmiešanými manželstvami, ale aj jazykom. Človek, keď zájde do Javorníka, tak sa tam rozpráva tak isto ako u nás.

S Kuželovom robíme krásne stretnutia na lokalite, ktorá sa volá Tri kamene. Časom prerástli do stretnutia štyroch obcí Vrbovce, Chvojnice, Kuželov, Hrubá Vrbka, kde poľovníci z každej obce varia guláš, hasiči či futbalisti čapujú pivo, ženy z Únie žien ponúkajú koláče, vyhráva cimbalovka aj heligónky a spieva sa do neskorého večera. Naposledy v roku 2019 prišlo až 700 ľudí, taká je to obľúbená akcia.

S obcou Javorník riešime teraz projekt na obnovu hospodárskeho dvora nášho múzea a veríme, že skoro zopakujeme projekt zase na opačnej strane, teda v Javorníku.

Otvorený projekt máme i s Kuželovom, ktorý je taktiež zameraný na kultúru a cezhraničnú spoluprácu. V minulom roku bola uvedená do „života“ cyklotrasa, ktorá spája našu obec s Kuželovom. S obcou Radějov spolupracujeme na projekte vybudovanie tzv. chytrých altánkov, obsahujúcich interaktívnu tabuľu, ktorá občana i turistu poinformuje o dianí v obciach. Jeden vyrástol u nich a jeden u nás.

Veľa starostov na slovenskej i moravskej strane je nových, možno sme nabitejšou energiou, máme rovnaký vek, rovnaké záujmy, spolupráca akosi sama prichádza. Ale máme aj starších starostov, skúsených harcovníkov z Vrbice či Kuželova, tí sú veľmi dôležití svojimi skúsenosťami a výsledkami. Naše vzťahy nie sú len pracovné, ale i priateľské. Voláme si, nielen keď chceme riešiť nejaký projekt, ale keď chceme vedieť, ako sa ten druhý má. Už sa neviem dočkať, kedy konečne zbehnem za kopec na Moravu.

Katarína Rajcová

Výsadba aleje pozdĺž cesty na Žalostinú
(Foto archív obce Vrbovce)

Trenčianska koncepcia EVVO

Trenčiansky samosprávny kraj si je vedomý dôležitého poslania environmentálnej výchovy, a tak v roku 2019 schválil Krajskú koncepciu environmentálnej výchovy, vzdelávania a osvetu v Trenčianskom samosprávnom kraji do roku 2030. Dokument má pomáhať zvýšiť environmentálne povedomie všetkých občanov kraja a znížiť „ekologickú stopu“ od jednotlivcov až po firmy a inštitúcie.

Foto Jozef Májsky

Na koncepcii sa podieľala široká škála odborníkov a organizácií v kraji a to platí i pre jej realizáciu. Vznikol odborný poradenský tím, kde sú zastúpení nielen poskytovatelia environmentálnej výchovy, vzdelávania a osvetu (EVVO), ale i samospráva, rôzne odborné organizácie a súkromný sektor. V septembri 2020 bola zriadená kancelária EVVO s dvoma pracovníčkami priamo v sídle kraja.

Ponuka

Pre pedagógov v kraji koncepcia znamená výraznú podporu v podobe odborného lektorského tímu, ktorý sa bude starať o školenie pedagógov. Už sa vytvorili dva akreditované programy pre učiteľov (jeden inovačný a druhý špecializačný), ktoré sú už v schvalovacom procese a v dohľadnej dobe by mali byť spustené. Programy vznikli v spolupráci s krajským Metodicko-pedagogickým centrom a Richardom

Medalom z Centra environmentálnych aktivít, ktorý je garantom koncepcie od samého začiatku.

Učenie v prírode a z prírody

Jednou z tém, ktorým sa bude kraj systematicky venovať, sú náučné chodníky. Prvým krokom bol ich audit, aby sa zistil aktuálny počet prírodných náučných chodníkov a ich stav. Mnohé sú poškodené a je potrebné ich sčasti či úplne revitalizovať a modernizovať. Náučné chodníky sú dôležitou súčasťou environmentálnej infraštruktúry, či už pre rôzne školské alebo mimoškolské aktivity, ako aj pre širšiu verejnosť.

Ekomapa a ekoporadňa

Máte záujem navštíviť zaujímavé lokality? Chcete vedieť, kde sú najbližšie turistické trasy, cyklistické chodníky, či rozhľadne? Máte chuť kúpiť si cestou čerstvý syr z far-

my, či ovocie alebo zeleninu z lokálnych zdrojov? Odpovede na všetky tieto otázky už čoskoro nájdete na jednom mieste, v on-line krajskej ekomape, ktorú Trenčiansky samosprávny kraj momentálne chystá ako súčasť projektu *Zelená župa*. V mape budú zaznačené aj kľúčové prírodné objekty, prírodné krásy, turistické a náučné chodníky, rozhľadne, prírodné rezervácie a chránené územia, cyklotrasy. Chýbať nebudú ani farmy, predaje z dvora, obchody s biopotravinami a množstvo iných vecí, napr. výrobky, ktoré sú nositeľmi regionálnej ochrannej známky *Tradície Bielych Karpát*.

Krajská ekoporadňa vám zase poradí, čo robiť, keď nájdete zraneného živočicha, ako správne kompostovať, ako si vytvoriť zelenú domácnosť, poprípade ako žiť zdravšie a znížiť svoju spotrebu a produkciu odpadov. A tiež ako identifikujete zdravé potraviny a prečo je dôležité podporovať lokálne produkty a lokálnych pestovateľov. Ekoporadňa bude zameraná na rôzne cieľové skupiny, od občana až po obecné úrady či firmy.

Kraj a životné prostredie

Trenčianskemu samosprávnomu kraju na životnom prostredí záleží a dôkazom toho je aj environmentálny projekt *Zelená župa*. Je to jediný projekt svojho druhu na Slovensku na úrovni krajov.

Okrem ekovýchovy sa kraj zameriava i na zvyšovanie energetickej efektívnosti verejných budov, zníženie energetickej náročnosti objektov na energie a zníženie emisií znečisťujúcich látok do ovzdušia, napríklad aj používaním elektromobilov. Zapojený je aj do integrovaného projektu *LIFE IP – Zlepšenie kvality ovzdušia* a už niekoľko rokov podporuje environmentálne aktivity v kraji z vlastnej grantovej schémy *Zelené oči*.

Martina Kedrová
Trenčín

Mgr. Martina Kedrová (*1978) pracuje v Trenčianskom samosprávnom kraji ako projektová manažérka zodpovedná za realizáciu a napĺňanie Krajskej koncepcie environmentálnej výchovy, vzdelávania a osvetu od septembra 2020.

Nové tůně na Slavkovských lukách

I když o tom uplynulý rok nesvědčil, krajina jihovýchodní Moravy je celkově sušší, než bývala. V Bílých Karpatech nebylo vody nikdy nazbyt. Navíc některé oblasti pohorí trpí srážkovým stínem. Členové základního článku ČSOP Pantořlíček jsou si toho vědomi i díky průběžnému sledování vodních poměrů v krajině.

Pantořlíček se stará o mokřadní lokality Kolo 1 a 2 v oblasti Slavkovských luk severně pod Velkou Javořinou. Součástí péče je obnova Knížecí (či jinak Lichtenštejnské) studánky, která po většinu roku skýtá kolemjdoucím chutné osvěžení. V parném létě však vysychá nejen tento pramen, ale i nedaleký potok Kazivec, který tvoří vodní žílu Slavkovských luk. Loňské léto bylo v tomto ohledu mimořádnou výjimkou. A protože je tento potok jediným zdrojem vody pro zvěř, ptáky i hmyz, napadlo členy Pantořlíčku vyhloubit v jeho nivě tůně a tím vodu udržet delší dobu. Myšlenka, souznící se současnými strategiemi adaptace na změnu klimatu, se setkala u Správy CHKO Bílé Karpaty s kladnou odezvou. A i díky možnosti čerpat finanční prostředky z Progra-

mu péče o krajinu se členové spolku pustili do práce.

Průběh práce

Nejdříve připravila krajinářka Pavla Mudráková projektovou dokumentaci, poté byl zapotřebí souhlas majitelů pozemků, Lesů ČR a Obecního úřadu Slavkov. Nezastupitelná byla i role Odboru životního prostředí města Uherský Brod. Ochránáři místa vyčistili od náletu, nechali geodeticky zaměřit a hlavní terénní práce mohly začít. Nakonec se vše trochu protáhlo, protože původně sjednaný bagrista si zlomil nohu a jeho roli tak musel převzít jiný „fachman“. Také loňské deštivé počasí hloubení tůně nepřálo.

Nakonec se přece jen podařilo vybagrovat tři krásné jámy o velikosti 12 × 16 m a průměrné hloubce 1,5 m. Od podzimu 2020 je vše hotové a ochránáři průběžně sledují probíhající přírodní procesy. Dvě tůně zastí-

něné potoční vegetací jsou výhledově určeny hlavně pro obojživelníky, třetí tůně vykopaná na prosluněné nivě louce spíše pro vážky. V současné době je v jámách vody dostatek a situace vypadá slibně.

Ochránáři ze ZO ČSOP Pantořlíček věří, že existence nových vodních prvků pomůže i v sušších letech udržet vodu na Slavkovských lukách o něco déle, než bývalo doposud obvyklé.

Petr Slinták

Nová tůňka v lokalitě Kolo (Foto Petr Novotný)

Fér Kaffé Veronica

**Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost**

V roce 2020 vznikla v centru Slavičína nová kavárna. Jak k tomu došlo a na co se v ní můžete těšit?

V Centru Veronica v Hostětíně jsme už delší dobu toužili po vybudování environmentálního sociálního podniku. V roce 2019 se naskytla příležitost a díky dotaci z Ministerstva práce a sociálních věcí ČR vznikla Zpracovna ovoce a kavárna Veronica. Fér Kaffé Veronica funguje ve Slavičíně od května 2020.

Kavárna cíleně podporuje regionální výrobce, ekologické zemědělce a místní obyvatele, a tím i zdejší přírodu a biodiverzitu v sadech. Nabízí kávu z regio-

nální pražírny a vynikající dezerty, které si přímo tady pečou. Sortiment je založen na vlastních výrobcích z ovoce z hostětínských sadů a přírodní zahrady. Pro

zimní zahřátí i letní osvěžení si sami vyrábí pečené ovocné čaje, plody podzimní sklizně si můžete koupit ve formě sušeného ovoce nebo tradičních povidel. Nechybí ani kvalitní zmrzlina a samozřejmě ani biomošt či další regionální výrobky se značkou *Tradice Bílých Karpat*. Pestrou paletu činností doplňuje vaření obědů pro místní obyvatele. Jsou z regionálních, bio a Fair Trade surovin, i na bázi pohanek, bulguru či celozrnných těstovin.

Fér Kaffé Veronica zaměstnává místní lidi, především maminky s malými dětmi nebo ženy 55+, kterým poskytl nejen pracovní příležitost, ale také rekvalifikaci a možnost seberealizace. Dále se může

chlubit ekologickým provozem – energii bere z obnovitelných zdrojů, zaměstnanci jezdí starším elektromobilem a kavárna je na cestě k uhlíkové neutralitě. Starým židlím, které byly na vyhození, vdechl nový život brněnský výtvarník Rostislav Pospíšil. Ten dal tvář i celé kavárně.

Kavárnu najdete na adrese K Nábřeží 850, Slavičín. Až nastane běžná situace, bude zase otevřeno každý den 9–17 hodin, v nynější době je v provozu okénko. Aktuální otevírací doba je zveřejněna na Facebooku ([f](#) KavarnaVeronica). Další informace na www.kavarna.veronica.cz.

**Hana Machů
Centrum Veronica**

**FÉR KAFFÉ
VERONICA**
FÉROVÉ K LIDEM. FÉROVÉ K PŘÍRODĚ.

Cena E.ON Energy Globe

V říjnu loňského roku získala obec Hostětín před televizními kamerami prestižní cenu, jakéhosi ekologického oskara. V soutěži E.ON Energy Globe zvítězila v kategorii Obec a zároveň vyhrála Národní cenu pro absolutního vítěze.

Cílem soutěže je ocenit projekty a nápady, které pomáhají šetřit přírodu a energii. Tímto způsobem mohou sloužit jako inspirace pro ostatní.

Jak čtenáři asi vědí, Hostětín aktivně využívá místních zdrojů a obnovitelných

energetických surovin, a tak slouží jako vzor pro další obce. Vše začalo kořenovou čistírnou odpadních vod, následovaly další ekologické projekty, například výtopna na dřevní štěpku. Dále zde funguje moštárna a pasivní dům s přírodní zahradou.

Hlavní cena

Do letošního ročníku ekologické soutěže se přihlásilo 302 projektů, o vítězích rozhodovala v on-line hlasování veřejnost. Ředitel E.ON ČR Martin Záklasník byl potěšen, že se právě Hostětín stal loňským absolutním vítězem. „Ukazuje se, že i v tak malé obci lze dát dohromady ekologické projekty, které fungují, jsou příkladem udržitelných postupů a ukazují nám, jak zlepšit naše životní prostředí.“ Hlavní cenu, roč-

Starosta Hostětína Jaroslav Boleček s dvěma cenami Energy Globe 2020 (Foto archiv Obce Hostětín)

ní užívání auta Škoda Octavia iV model Plug-in s hybridním pohonem, převzal v Praze tehdejší starosta Hostětína Jaroslav Boleček.

Jan W. Jongepier

Dům přírody Bílých Karpat

Po pěti letech příprav, plánování a projektování by letos měla začít výstavba moderního návštěvnického střediska - domu přírody na Bartolomějském náměstí ve Veselí nad Moravou.

Dům přírody bude sestávat ze dvou na sebe navazujících budov. Stávající objekt Základní organizace Českého svazu ochránců přírody (ČSOP) Bílé Karpaty bude navýšen o jedno patro a směrem k řece Moravě bude na místě současného chátrajícího domu a přilehlé zahrady postavena nová budova ve stylu pasivního domu. Projekt stavby byl zpracován firmou G G Archico a.s., expozici navrhl Petr Korecký.

Expozice

V celém přízemí obou budov a v navazujících venkovních prostorách je plánována interaktivní expozice, která bude hravou formou seznamovat s Bílými Karpaty a přilehlým Pomoravím. Návštěvníci budou virtuálně procházet bělokarpatskými loukami a lesy a objevovat jejich skryté krásy. Zajímavou součástí expozice bude také podzemí, kde se zájemci dozví, jakou funkci má půda, kdo ji obývá a co se s půdními organismy děje po zásahu na louce či poli. Další atrakcí bude vodní prvek v podobě meandrů Moravy, který má sloužit jako názorná ukázka zadržo-

vání a oběhu vody v krajině. V exteriéru vznikne také venkovní učebna pro školní mládež. Chceme zviditelnit i kulturní hodnoty našeho regionu, především živé folklórní tradice.

Budete vítáni

Výběr města Veselí nad Moravou pro tento dům přírody není samoúčelný.

Je zde nejen dobrá dopravní obslužnost do Bílých Karpat a Pomoraví, ale také dlouhodobá ochránářská tradice. Turistům bude vyhovovat i blízkost Městského muzea na Bartolomějském náměstí, Baťova kanálu či cyklostezek vedoucích do širokého okolí.

V novém domu přírody rádi uvítáme místní obyvatele, turisty, rodiny s dětmi, děti na školních výletech, důchodce atd. Pro školy či jiné organizované skupiny bude připravený doprovodný program.

Otevření Domu přírody Bílých Karpat je plánováno koncem roku 2023.

Sponzoři

Stavba domu přírody bude z 85 % hrazena z Operačního programu Životní prostředí. Finance poskytly i Jihomoravský kraj, Město Veselí nad Moravou a několik bělokarpatských obcí, ty však ještě nepokrývají celkové plánované náklady. Proto budeme vděční za jakoukoliv částku, kterou můžete zaslat na účet ZO ČSOP Bílé Karpaty číslo 1442785399/0800, v. s. 3333.

Další informace na www.dumprirody.cz/bilekarpaty/.

Jitka Říhová

Vysychání toků v povodí Veličky

Úplně vyschlá koryta potoků a řek nebyla v naší krajině příliš běžná, ale s měnícím se klimatem jich začíná postupně přibývat.

Zvláště jižní Morava trpí výrazným suchem už několik desítek let a sušší období mezi lety 2012 až 2019 (zejména sucha roku 2015 a 2018) přineslo řadu extrémů, kdy úplně vysychaly i říčky střední velikosti, jako je Velička. Vzhledem ke geologickému podloží Bílých Karpat, tvořenému horninami s nízkou retenční kapacitou (flyš, sprašové usazeniny), jsou právě toky odvodňující jižní moravskou část tohoto pohoří velmi náchylné k vysychání.

DRYVER

Proto se tým Masarykovy univerzity v Brně rozhodl v roce 2012 vybrat vhodné toky v povodí Veličky a Radějovky, kde dlouhodobě zkoumá dopady vysychání na jejich oživení. Nejprve jsme pracovali zejména na Járkovci, Sudoměřickém potoce, ale i Kazivci, Hrubém potoce či na samotné Veličce. Výsledky z těchto toků byly publikovány v prestižních vě-

deckých časopisech, díky čemuž byl náš tým přizván do celosvětového projektu DRYVER (www.dryver.eu), který se zabývá vysychavými toky napříč několika kontinenty. Do souboru šesti modelových evropských povodí bylo zařazeno i celé povodí Veličky.

Podrobné sledování

První detailní údaje o vysychání Veličky jsme začali sbírat už v roce 2020, kdy ho však k naší smůle zasáhly hned 3 rozsáhlejší povodně, ale i přesto jsme na několika přítočích zaznamenali krátké epizody úplného vyschnutí. Vyschnutím přitom myslíme úplné přerušení jakéhokoliv pohybu vody v korytě (zůstávají jen nepropojené tůně), nebo voda z koryta vymizí zcela.

V roce 2021 budeme pokračovat v dalším podrobném sledování povodí Veličky, během kterého budou odebrány vzorky vodních bezobratlých (makrozoobentos), ryby, řasy a sinice, ale také takzvaná environmentální DNA z vody i z koryt vyschlých toků. Zároveň povodí navštíví odborníci ze spolupracující Univerzity Cantabria (Španělsko), kteří budou měřit biochemické parametry vody se zaměřením na emise oxidu uhličitého (CO₂), který je významným skleníkovým plynem, jenž přispívá ke klimatické změně.

Analýzy

Všechny získané údaje pak budou analyzovány s cílem pochopit, jak na stále častější vysychání toků (kterého bude se změnou klimatu výrazně přibývat) reagují vodní i suchozemské organizmy. Výsledkem bude nejen odhad budoucího rozsahu vysychání toků, ale i návod, jak taková povodí spravovat, aby se v nich dalo trvale žít.

Vyschlé koryto Veličky mezi Kněždubem a Hroznovou Lhotou 12. září 2012 (Foto Petr Pařil)

K mapování vyschlých toků v povodí Veličky by mohli přispět i místní znalci, kteří se často pohybují krajinou. Jak se můžete přidat, je popsáno v rámečku na této stránce.

Další informace o problematice vysychajících toků lze získat v krátkém filmu *Cestou suchých potoků*, v přednášce *Fenomén vysychání toků* (obě na YouTube) nebo volně stažitelnou publikaci *Sucho v českých zemích* (Brázdil a Trnka, 2015). Pokud to bude možné, bude během roku v povodí uspořádáno setkání s mapovatelem a dalšími zájemci.

**Petr Pařil
Brno**

RNDr. Petr Pařil, Ph.D. (*1968) vystudoval hydrobiologii na Masarykově univerzitě v Brně. Působil v Agentuře ochrany přírody, České inspekci životního prostředí, Výzkumném ústavu vodohospodářském a od roku 2002 pracuje zpět na své domovské univerzitě. Více než 15 let se intenzivně věnuje výzkumu života ve vysychavých tocích.

Výzva

Pro pomoc s výzkumem lze z obchodu Google Play zdarma nainstalovat jednoduchou aplikaci DryRivers do chytrého mobilního telefonu. Do ní lze přímo v terénu vložit údaj o tom, zda potok: 1. teče (*flow*), 2. jsou na něm izolované tůně (*disconnected pools*) nebo 3. koryto je úplně suché (*dry*). Stačí na místě v aplikaci uložit souřadnice místa (nabídne je mobil), vybrat jeden ze tří stavů toku (viz výše), vložit alespoň 5místný název lokality, vyfotit stav toku (ikonka clony fotoaparátu) a uložit (ikonka paměti). Prozatím je dostupná pouze anglická testovací verze, ale zde najdete český návod ke stažení: dryver.eu/citizen-science/how-does-it-work.

Zároveň vítáme i historické údaje o vyschnutí toků v povodí Veličky, spolu se souřadnicemi místa (lze zjistit např. na <https://mapy.cz>) a data pozorování, jména pozorovatele a ideálně i fotografie toku. Tyto údaje prosím zašlete na email paril@sci.muni.cz.

Vážení, vzácní a moc milí přátelé,

chci Vám srdečně poděkovat za Váš časopis, který přináší vždy nejen spoustu novinek o práci Vaší organizace a životě v tom krásném koutku naší země na pomezí Moravy a Slovenska, ale především vždy znovu potěší, že jsou v naší zemi ještě stále lidé, pro které jsou tradice pořád živou součástí života a tou nejlepší obranou před jeho ochuzováním pod náporom přetechizovaného světa.

Já sama jsem přes Bílé Karpaty jen jednou projela, ale moje maminka je poznala, časopis si už před léty předplatila a po ní jsem ho převzala já. Teď už je ale i mně přes 80 let, z mnoha různých důvodů se musím bohužel mnoha věcí vzdát, a tak se musím rozloučit i s Vaším časopisem. Je mi to moc líto i proto, že bohužel nemám komu „štafetu“ předat. Mládež v mém okolí sice naštěstí do přírody chodí, ale bohužel nečte! Ze stránek „Bílých Karpat“ ale vím, že Vám stále dorůstají noví pokračovatelé ve Vaší práci. A moc mě těší, že pěstujete nadále i tradici česko-slovenské vzájemnosti. Pro mě budou oba naše národy vždy patřit k sobě.

Loučím se tedy, děkuji a těším se z toho, že jsem prostřednictvím Vašeho časopisu mohla sledovat tolik let, jak se Vám práce stále víc daří. Přeji Vám všem hodně zdraví, sil a vytrvalosti ve Vašem úsilí a hodně radosti z výsledků Vaší práce.

Vaše

Kamila Filipová

Praha

Ovocie našich dedov

Semenný sad jarabiny brekyňovej

V roku 2020 som mal možnosť v časopise Bílé - Biele Karpaty uverejniť príspevok o jarabine oskorušovej a záchrane jej genofondu, ktorému sa venujeme v podmienkach š.p. Lesy SR, Odštepného závodu Trenčín. V tomto príspevku by som vám rád predstavil podobný projekt, ktorý je zameraný na „príbuznú“ jarabinu oskorušovej, jarabinu brekyňovú (jeřáb břek – Sorbus torminalis), ľudovo nazývanú brekyňa.

Jarabina brekyňová je pôvodná európska drevina s hlavným rozšírením v južnej a strednej Európe. Na Slovensku rastie roztrúsená v teplejších oblastiach, pahorkatinách, dubinách, na lesostepiach a vystupuje do 600 m, maximálne 800 m n. m. Rastie na pôdach vysychajúcich v letnom

období a je nenáročná na zrážky. Je to drevina teplých polôh a slnečných strání. Za mlada znáša mierne zatienenie, neskôr jej nároky na svetlo stúpajú.

Využitie

Významná je nielen z hľadiska zachovania biodiverzity, ale aj ako hospodársky využiteľná drevina. Má dekoratívne listy, v jeseni pri prefarbovaní zaujme kvetom aj plodom. Brekyne sú zabudnutým ovocím našich predkov. Drobné plody tejto jarabiny hniličia a chutia podobne ako plody oskoruše, môžu sa z nich pripravovať marmelády, alebo sušiť. Z ťažkého, pevného, ale pružného dreva sa vyrábajú meradlá, drevené koly a tyče, drevené skrutky a taktiež sa využíva na výrobu dychových hudobných nástrojov.

Podobne, ako pri zakladaní semenného sadu jarabiny oskorušovej, aj v tomto prípade založeniu semenného sadu pred-

chádzalo uznávanie výberových stromov (fenotypovo najkvalitnejších jedincov) brekyňe. Samotný semenný sad bol založený v roku 2018 v lokalite Krásny Dub v k. ú. Horná Súča a má výmeru 1,11 ha. Na ploche bolo celkovo vysadených 271 ks vrúblovancov (mladých stromčekov) v spone 6 × 6 m.

Genofond

Semenný sad je uznaná účelová výsadba klonov, čiže potomstiev výberových stromov. Je určený na produkciu semena alebo semennej suroviny známej alebo predpokladanej genetickej hodnoty s cieľom zachovania genofondu výberových stromov.

Založenie semenného sadu má význam z hľadiska zachovania genofondu jarabiny brekyňovej, ktorá môže byť veľmi odolná a perspektívna drevina v súčasnom období globálnych klimatických zmien.

Stanislav Paučin
Trenčín

Ing. Stanislav Paučin (*1975) pracuje na Odštepnom závode Lesov Slovenskej republiky, š. p. v Trenčíne.

Foto Jozef Májsky

Samuel Jurkovič

vlastenec, ktorý spojil človeka s prírodou

Vo februári tohto roku sme si pripomenuli 225. výročie narodenia popredného ľudovýchovného a kultúrneho pracovníka, pedagóga, zakladateľa družstevníctva, environmentalistu a národného dejateľa Samuela Jurkoviča.

Samuel Jurkovič sa narodil 9. februára 1796 v Brezovej pod Bradlom do skromnej a chudobnej roľníckej rodiny. Po štúdiách pôsobil pätnásť rokov ako učiteľ v evanjelickej škole v Novom Meste nad Váhom. Tu si zobral za manželku Katarínu Fialovú, s ktorou mal šesť detí, dospelosti sa však dožili len tri dcéry. V roku 1831 sa presťahoval s celou rodinou do Sobotištia, kde pôsobil ako učiteľ a notár. V roku 1832 mu manželka zomrela. O rok na to sa oženil so sestrou svojej manželky Julianou, ktorá po dvoch rokoch manželstva tiež zomrela. Samuel Jurkovič ostal sám s dcérami, popritom sa odvážne púšťal do rôznych prác.

Pôsobenie v Sobotišti

V auguste 1841 založil v Sobotišti „Slovenské národné divadlo v Stolicy nitrianskej“, ktoré položilo základy ochotníckeho

divadelníctva na Slovensku. Prvou herečkou bola jeho dcéra Anička, ktorá sa neskôr stala manželkou národného buditeľa Jozefa Miloslava Hurbana. Dňa 9. februára 1845 založil v Sobotišti *Gazdovský spolok*, prvé úverové družstvo v Európe. Len o pár týždňov bol založený rovnaký gazdovský spolok vo Vrbovciach.

V apríli roku 1845 na počesť založenia Gazdovského spolku dal Jurkovič vysadiť 160 líp v miestnej časti Savarka a pomohol tak odvodniť starý močiar. Dodnes môžeme v Savarke „jeho“ majestätne lipy obdivovať.

Keďže Jurkovič inklinoval k duchu slovanstva, každý zasadený stromček bol po niekom pomenovaný. Sám nabádal všetkých členov Gazdovského spolku, aby každý rok vysadili dve lipy alebo dva ovocné stromy. V auguste 1845 sa zúčastnil celonárodnej oslavy na vrchu Veľká Javorína, kde recitoval svoju báseň, ktorú zložil k tejto príležitosti.

Pôsobenie vo Vrbovciach

V roku 1857 sa Samuel Jurkovič dostal do Vrbovíc. Tu vykonával funkciu notára a popri tom sa zapojil do rôznych kultúrnych, vzdelávacích a výchovateľských aktivít. Len za prvý mesiac svojho pôsobenia vo Vrbovciach sa pričínili o vybudovanie kamenného mosta na námestí, neskôr i ďalších komunikácií. K najznámejším aktivitám Samuela Jurkoviča patrilo zakladanie štepnic, sadenie líp a ovocných stromov, včelárstvo. Vo Vrbovciach založil štepticu s vyše tristo slivkovými stromami a štepni pre budúce úrody. Sám vysadil vyše sto líp, napríklad na cintoríne,

Zdroj: www.sk.wikipedia.org

kde niektoré môžeme vidieť dodnes. Jeho pričinením sa vysadilo okolo potoka Teplica viac ako päťsto vrb, čo prispelo k zadržaniu vody a rozvoju košíkárstva vo Vrbovciach.

Odkaz Samuela Jurkoviča

Vrchnosť ho považovala za nebezpečného a vplyvného pansláva. Po rokoch intríg a prenasledovania sa podarilo dostať Samuela Jurkoviča z Vrbovíc a násilne ho penzionovať. Ako 63-ročný odišiel k svojej najmladšej dcére Emílii na Turú Lúku, kde svojmu zaťovi pomáhal s úradníckymi prácami.

Do posledného dňa svojho bytia bol v službe národu, ktorý miloval a nikdy ho nezradil. Samuel Jurkovič zomrel 13. júla 1873 a pochovaný je na cintoríne v Brezovej pod Bradlom.

S odstupom času môžeme právoplatne hodnotiť jeho osobnosť ako človeka, ktorý dokázal spojiť človeka s prírodou. Jeho cit a vnímanie prírody a krajiny sú nadosčasové a pre mnohých z nás aj v dnešnej dobe trvalo inšpiratívne.

Keďže Samuel Jurkovič pôsobil vo Vrbovciach a celý tento kraj miloval, rozhodli sa občianske združenia Klub ochrancov zelene a OZ Johanky Hrebendovej Bórikovej v spolupráci s obcou Vrbovce vysadiť na jeho počesť lipovú aleju na vrchu Kamenec.

Pavol Vandelia
Vrbovce

Pavol Vandelia (*1983) pochádza z Vrbovíc, je poslancom obecného zastupiteľstva, aktivistom, fotografuje kopaničiarsku prírodu, krajinu a ľudí, oživuje miestnu históriu a inšpiruje sa príbehmi rodákov.

Lipnica Savarka v Sobotišti, ktorú dal vysadiť Samuel Jurkovič (Foto Pavol Vandelia)

Ferdinand Bučina a Javorník

Na konci loňského roku vyšla výpravná monografie o fotografovi Ferdinandu Bučinovi (viz recenze na str. 20). Pro většinu z těch, kteří se zajímají o slovácký folklór, a zejména o oblast Hornácka, není fotografovo jméno bezpochyby neznámé. Vždyť jeho kniha Lidé z Javorníka z roku 1941 již okouzila generace čtenářů a je dnes ceněným antikvárním artiklem.

V době, kdy tento pražský rodák na Hornácko poprvé přijel, měl třicet dva let a byl již poměrně známým fotografem. Výrazněji na sebe upozornil fotografiemi z Podkarpatské Rusi, kterou v roce 1936 se svojí manželkou zevrubně procestoval, a fotografie i reportáže z východní země tehdejšího Československa publikoval v různých populárních časopisech. Byl ale zaujatý i jinými tématy: nechyběla mezi nimi Praha, ale také řemesla a povolání, o nichž jako by tušil, že zanedlouho definitivně zaniknou – fotografoval např. voraře na Vltavě či na Podkarpatské Rusi, ledaře, převozníky přes řeku, povozníky, různé trhovce, mezi jeho fotografiemi nechyběly také kulturní památky. Jakkoli ale po své slavné javornické knižní prvotině vydal ještě celou řadu dalších fotografických publikací, těžko by zůstal v širším povědomí znám, nebýt právě Javorníka a Hornácka.

Okouzlení Javorníkem

Moravské Slovácko navštívil Bučina poprvé v roce 1937, kdy se, nejspíš pod vlivem slavného obrazu Joži Uprky, vypravil do Blatnice na pověstnou pouť ke kapli svatého Antonínka, kde byl jako Pražan fascinován bohatostí krojů zdejšího lidu, byť v té době již nemohl spatřit tu pestrost, kterou Uprka zachytil v roce 1894. Do Javorníka poprvé zavítal o dva roky později, v červnu roku 1939, po úspěš-

ném natáčení jízdy králů pro Český zvukový filmový týdeník v nepříliš vzdáleném Vlčnově, k němuž byl asi také inspirován neméně slavným Uprkovým obrazem.

Do obce přišel „se svými dvěma průvodci v den sváteční a ke kostelu v okamžiku, kdy vycházel proud vesničanů od skončených bohoslužeb.“ Byl ohromen „krásou prostých vznešených krojů javornických“, v nichž se lidé vyhrnuli z javornického tolerančního evangelického kostela, ale i skutečností, že všichni lidé „byli v šatě tolik odlišném od šatu velkoměsta, a co víc, chodili v něm i ve všední den, třeba v méně honosném, ale podstatně stejném“. Správně si po čase odpověděl na otázku, proč tomu tak bylo právě v Javorníku: „Je to výsada tohoto kraje, nejtradičnějšího z celého Slovácka, hluboce lpícího na tradici posílené a utužené, myslím, jejich vírou přísně evangelickou...“¹

Po svém prvním letním seznámení s obcí a jejími obyvateli, kteří na něho učinili hluboký dojem, se rozhodl do Javorníku vrátit. Učinil tak v předjaří roku 1941, kdy již ve vesnici pobyl několik týdnů. Byl tehdy fascinován právě kroji a rodinným i náboženským životem Javornických, tím, co jej tak okouzlo při první návštěvě. Výtěžek z tohoto prvního předjarního Bučinova pobytu v obci byla ona kniha *Lidé z Javorníka*, jež sklídila obrovský úspěch a proslavila jak svého autora, tak Javorník, jenž se díky ní stal nejznámější obcí v Čechách a na Moravě.

Louky na Jazevčí před senosečí; patrně jsou tři z dvaceti historických seníků.

Javornická krajina

Fotografovi bylo nicméně již tehdy jasné, že větší část rolnického života Javornických se odehrává venku, v harmonické krajině, kterou zvelebily generace jejich předků. Musel se proto vrátit na jaře, v létě a na podzim, aby dokázal zachytit jak krajinu, tak práci rolníka v ní. Jak sám později napsal, o práci rolníkově tehdy příliš nevěděl a „duši lidu neznal“, nicméně během dalších javornických pobytů „přirůstal ... k tomuto lidu, přirůstal ... srdcem k jeho práci, kterou ... začal poznávat z nejtěsnější blízkosti“¹. Bělo-karpatská javornická krajina jej okouzila stejně jako ti, kteří ji obdělávali.

Co Ferdinanda Bučinu na javornické krajině fascinovalo? Především „zahradnický“ obdělávaný javornický polní tratě, které měly oproti katastrům jiných obcí určitá specifika. Tím, že Javorník leží v údolí a veškerá obdělávaná půda se nacházela na svazích, byly odevšad z Javorníka vidět dlouhé jednotné orané pásy polí, které šly napříč často několika polními tratěmi až na konec katastru. Velmi výrazné to bylo zejména v tratích Záhume-nice, Pod doubravou, Díly pod Paličkami či v Dílech pod zápovědí...

Tato krajinná geometrie ovšem nebyla v žádném případě fádni. Ač byl javornický katastr, ostatně stejně jako katastry okolních obcí, obhospodařován daleko intenzivněji než v současnosti, zůstal neobyčejně úpravný a biologicky rozmanitý. V jedné trati se na pásích polí vedle

Při kosení luk se vždy postupovalo v řadě.

sebe pěstovaly různé plodiny, pole i tratě oddělovala hustá síť mezí a polních cest, sem tam monotónnost polí rozbíjel ovocný strom. To vše tvořilo stabilní, a především pestrý systém, a to i v době vegetačního klidu.

Legendární louky

Ještě více však Ferdinanda Bučinu zaujaly javornické louky. Ve svých vzpomínkách je dokonce označuje za „legendární“. Javornický katastr se totiž pyšnil největší rozlohou jednosečných luk na Slovensku, v dobách Bučinovy návštěvy zabíraly z katastru více než 600 hektarů! Rozkládaly se především v tratích Jazefčá, Machovky a Pod Machovkami (dnes lokalita Machová) a tvořily pravé javornické bohatství. Vzhledem k tomu, že poskytovaly mnohem více píce, než bylo zapotřebí pro místní dobytek, umožňovaly hospodářům se senem obchodovat, a to se tak stalo důležitým zdrojem rozpočtu. Byly ale také ozdobou krajiny. Necháпали to tak přitom pouze návštěvníci odjinud, ale i ti, jimž byly dílem hospodaření – samotní javorníci rolníci.

Kositba

Práce spojená s loukami, zejména samozřejmě senoseč, byla vždy jaksi slavnostní a také opěvovaná v lidové písni. A Ferdinand Bučina vytvořil svými fotografiemi, které uveřejňujeme v tomto čísle časopisu, javornickým loukám a jejich hospodářům krásnou památku. Zachytil na nich celý proces kositby: začal od naklepávání kosy a odchodu kosců na louky. Fascinovaly jej ale především řady kosců, pomalu se sunoucích za ranního rozbrásku rozkvetlou loukou, na níž se v paprscích vycházejícího slunce třpytily kapky rosy, a pokládající v pravidelném rytmu přesné pokosy.

Sušení sena byla obvykle doménou žen.

Kosce zachytil i v odpočinku, s nezbytným pohárkem pálenky „proti pocení“ či u bohaté snídaně na čerstvě pokosené louce, i ve zpěvu, k němuž louka a kositba přímo vybízela. Na fotografiích Ferdinanda Bučiny je ovšem zaznamenána také práce při sušení sena, což byla doména javornických žen, i odvoz sena na žebřinách s kravským

nebo koňským potahem nebo jeho skladování v senících, jež ozvlášťovaly javornické louky v trati Jazefčá (o nich více viz Václav Štěpánek: *O bělokarpatských senících*. Bílé/Biele Karpaty 2/2014, s. 16–17). V dobách, kdy Bučina v Javorníku fotografoval, byla lokalita Jazefčá ještě zdobená dvaceti seníky, které se také staly vděčným námětem mnoha jeho fotografií.

Vše, co zachytil během svých pobytů v obci, plánoval Bučina vydat v knize *Vzpomínka na Javorník*. Připravil ji k tisku v roce 1942, ale bohužel nikdy nevyšla, obdobně jako další již v maketě hotová kniha *Horňácké tváře*, na níž pracoval v letech 1943–1944. První z obou nevydaných knih by se také mohla jmenovat *Rok v Javorníku*, neboť zachycuje javornickou krajinu od jara do zimy a zobrazuje rolnickou práci v ní, počínaje orbou, přes senoseč, sklizeň konopí, máku, žně a všechny řemeslné práce s rolnickým životem související. Je Bučinovým vyznáním lásky tomuto kraji, jež mu bylo „dopřáno tak hluboko poznat a jehož život v dozrávající přírodě ... zachytil ve svém obrazovém díle“.¹

Zánik starého světa

Aniž to v té době tušil, podařilo se mu v Javorníku zvěčnit vrcholnou, ale zároveň poslední fázi soukromého rolnického hospodaření. Drsný průnik nechtěné modernity, kterou s sebou přinesl komunistický režim, postupně způsobil scelení pozemků do velkých lánů a zároveň zarůstání těžce přístupných lučních pozemků, o jejichž obdělávání neměli komunističtí agronomové zájem, rozorání mezí, přestavbu javornických usedlostí, v nichž se v důsledku kolektivizace zemědělství

Nakládání sena; v popředí dokonale pokosená louka s patrnými záběry kosy.

stala hospodářská stavení zbytečná... To vše změnilo Javorník a jeho katastr k nepoznání.

Bučina sám tento „zánik starého světa“ bolestně sledoval. Ve svém *Zamyšlení nad fotografií*, jež napsal v roce 1980, je také explicitně popisuje: „Že zmizeli kosci a jejich kosecké písňe, žebřináky tažené šůrky, obě kovárny v dědině, cepy, mlátička a další starodávné rolnické zařízení, je na bíledni. Ženský a mužský kroj živoří, ještě tak staré ženy jej nosí tu a tam. To, co jsme viděli i ve všední dny, ženy v kroji třeba nesvátečním doma, v poli, na každém kroku a každý den, děcka ve škole i venku, muži v létě v konopných traslavicích a košelách, v zimě v kožuších nebo halenách s ‚darmovisem‘, všechno jsou už jenom vzpomínky... Ne, není to klidné pomyšlení, jak ten čas letí, jak všechno ulétlo a zapadlo a je navždy pohřbeno před zraky těch, které sem, do toho kraje, do téhle dědiny snad zavítají.“²

Václav Štěpánek
Brno

Doc. PhDr. Václav Štěpánek, Ph.D. (*1959) je historik na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Zabývá se mj. regionální moravskou historií, historickým vývojem krajiny a jejich struktur a hospodařením v krajině. Je starostou Slováckého krúžku v Brně.

Fotografie Ferdinand Bučina: Spolek Ferdinanda Bučiny.

¹ F. Bučina: Měšťák mezi rolníky, 1946 (citováno podle M. Nováková a L. Míkáč: Ferdinand Bučina v Javorníku. Čtrnácté Javornické listy, 2019, s. 14–15).

² F. Bučina: Zamyšlení nad fotografií. Uloženo v archivu Spolku Ferdinanda Bučiny.

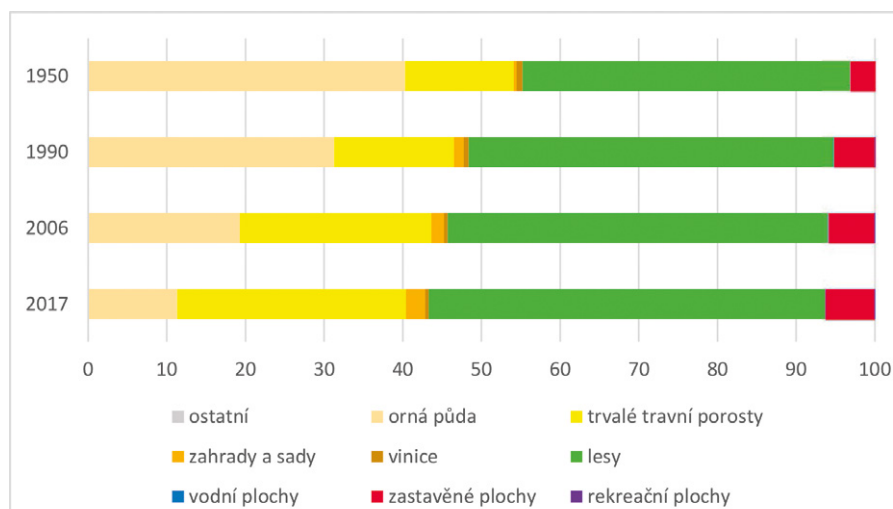

Jak se změnila naše krajina

Za posledních 70 let prošla krajina velkými změnami v důsledku rychlého rozvoje lidské činnosti. Změny postihly i Bílé Karpaty. Zánik cest, remízků, rozorání mezí, vznik velkých lánů, zánik přirozených stanovišť. O vývoji drobných prvků už mnohé víme. Zde se budeme zabývat vývojem tzv. krajinného pokryvu (zastavěné plochy, orná půda, louky, lesy atd.) a změnami ve využití krajiny (zalesňování, zatravňování, urbanizace apod.).

Proč je dobré vědět, jak se krajina vyvíjela? Změny ve struktuře a využití krajiny mají výrazný vliv na její fungování a na biologickou diverzitu, tedy rozmanitost rostlin a živočichů nebo jejich společenstev. Rozšiřování zástavby do volné krajiny, proměna orné půdy na travní porosty (louky, pastviny), odlesňování nebo

naopak rozšiřování lesa, zalesňování, to vše způsobuje změny ve vlhkosti či proudění vzduchu, v schopnosti krajiny zadržovat vodu (vodní bilance území) nebo v šíření hluku, a to samozřejmě změny i krajinný ráz. V důsledku přeměny zánikají i stanoviště významných druhů, které nakonec mohou úplně vymizet.

Vývoj krajinného pokryvu v CHKO Bílé Karpaty v procentech

Data a výsledky vznikly v početném kolektivu pracovníků Výzkumného ústavu Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i. (Roman Borovec, Marek Havlíček, Jakub Houška, Dušan Romportl, Jiří Stehno, Vladimír Zýka) v rámci projektu *Biologický výzkum a monitoring na úrovni krajiny ČR – zajištění odborné podpory pro činnost resortu životního prostředí, část D: Změny v krajině a trendy ve vývoji krajiny*, podporovaného Ministerstvem životního prostředí ČR. V projektu jsou shromažďována data o biotě, abiotických podmínkách a antropogenních strukturách na územích všech národních parků, chráněných krajinných oblastí a vybraných územích evropské soustavy Natura 2000. Podrobnější informace o projektu najdete na www.monitoringkrajiny.cz.

Zkoumání změn

Poznáním těchto změn budeme schopni stanovit, jak se o krajinu starat, a objektivně rozhodovat, jak se má dále vyvíjet. To je zvláště potřebné v chráněných územích, která jsou vystavena střetu mezi ochranou přírody a různými zájmy budoucího využití. Mezi takové zájmy patří především rozšiřování zástavby či rekreačních objektů, výstavba nových komunikací, ale i zánik polních cest v důsledku intenzivního zemědělství.

Z tohoto důvodu jsme z topografických map a leteckých snímků sbírali data o vývoji krajinného pokryvu, která byla ručně digitalizována

a následně analyzována. Celkem bylo sledováno 9 kategorií (orná půda, trvalé travní porosty, zahrady a sady, vinice, lesy, vodní plochy, zastavěné plochy, rekreační plochy, ostatní) ve čtyřech časových obdobích: v 50. letech minulého století a kolem let 1990, 2006 a 2017. Přitom byla do kategorie „lesy“ zařazeny i nelesní dřevinná vegetace a porosty keřů, např. louky a pastviny zarostlé náletem o více než 50 %).

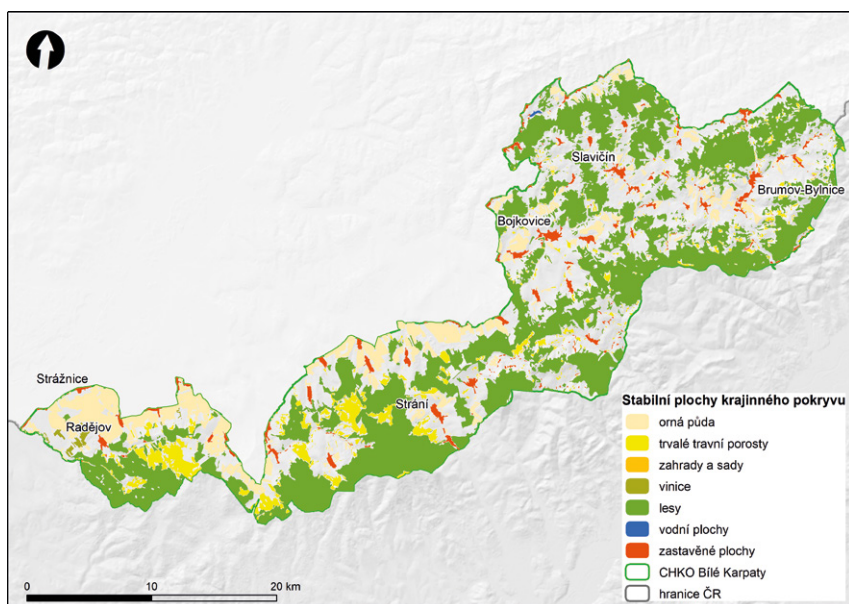
Změny v krajinném pokryvu

Nejvýznamnější změnou v CHKO Bílé Karpaty za celé sledované období je postupná přeměna orné půdy na trvalé travní porosty, viz graf. Zatímco na začátku sledování orná půda spolu s lesem v CHKO převládala (obě kategorie mírně nad 40 %), rozloha orné půdy pak v dalších obdobích postupně klesala na pouhých 11 %, zejména ve prospěch trvalých travních porostů, které zvětšily svou rozlohu na současných 29 % plochy CHKO. Les zůstal převládající kategorií i nadále, přičemž ještě zvětšil svou rozlohu (viz tabulka). Obecně ustoupila orná půda z vyšších poloh, a přenechala tak místo travním porostům a lesu. Nejvíce se tyto změny projevíly v pohraničním pásmu po celé délce hranice se Slovenskem a taktéž v okolí Velké nad Veličkou, Bojkovic a Slavičína.

Bílé Karpaty se vyznačují relativně vysokým zastoupením zahrad, sadů a vinic. Vinice se rozkládají pouze v západní části CHKO (v okolí Radějova), ale zahrady a sady postupně přibývaly po celém území CHKO. Tato skutečnost souvisí s rostoucím podílem zastavěné plochy, tzv. ur-

Tab. 1. Krajinný pokryv (v km²) v CHKO Bílé Karpaty – vývoj od roku 1950

Kategorie (km ²)	1950	1990	2006	2017
orná půda	300,73	233,40	143,85	84,24
trvalé travní porosty	102,91	113,47	181,55	217,29
zahrady a sady	2,90	9,32	12,23	17,83
vinice	5,58	4,73	3,48	3,60
lesy	310,89	346,66	360,89	376,29
vodní plochy	0,24	0,67	0,73	0,76
zastavěné plochy	23,21	37,70	43,03	45,73
rekreační plochy	0,05	0,60	0,72	0,76
ostatní	0,26	0,24	0,29	0,27

Stabilní části krajinného pokryvu v CHKO Bílé Karpaty
(Zdroj mapového podkladu ©ČÚZK a ©AOPK ČR)

banizací. Plocha sídel významně narostla hned na začátku sledovaného období, pak jen zvolna.

Stabilní části

Téměř 58 % území CHKO za celé období neprošlo žádnými změnami v krajinném pokryvu. Do těchto tzv. stabilních částí (viz mapa) patří hlavně lesy. Stabilní lesní plochy, tvořící 40 % CHKO, se vyskytují především ve výše položených oblastech u hranice se Slovenskem nebo u Valašských Klobouk a Slavčína. Trvalé travní porosty setrvaly v nižších polohách v západní a centrální části CHKO, např. Vojské louky a Čertoryje, Porážky, Machová, Přední louky u Suchova. Mnohé z těchto stabilních porostů jsou dnes zákonem chráněné.

V nejnižších polohách přetrvala orná půda a v západní části CHKO už výše zmíněné vinice. Typickým příkladem stabilních ploch je zástavba, která má v Bílých Karpatech dvojí charakter. Rozptýlená sídla, nazývaná kopanice nebo paseky, setrvávají ve vyšších polohách u hranice se Slovenskem (od Lopeníka po Žitkovou, u Štítné nad Vláří - Popova a Brumova-Bylnice). Souvislá zástavba se pak soustřeďuje do nižších poloh a postupně se rozšiřuje do svého okolí.

Zajímavé je, že na rozdíl od většiny ostatních chráněných krajinných oblastí v České republice je struktura krajiny Bílých Karpat stále různorodá. Zvyšuje se zde počet ploch využití, tvořících jemnější mozaiku, zatímco jinde počet ploch vy-

užití většinou klesá a dochází k unifikaci, homogenizaci krajiny.

Využití půdy

V CHKO Bílé Karpaty došlo ke změně typickým pro výše položená chráněná území. Intenzivní zemědělské využití v podobě orné půdy se, především ve vyšších polohách, posunulo k extenzivnějším formám hospodaření, jako jsou trvalé travní porosty. Hospodaření na orné půdě přestalo být rentabilní (špatná dostupnost, náročný terén, nižší kvalita půdy), proto dochází k cílenému zatravnění orné půdy často s podporou z dotačních programů.

Dalším významným fenoménem, který se objevuje všude v horských chráně-

ných územích, je pozvolné rozšiřování lesa, zarůstání krajiny, zejména trvalých travních porostů. Opět je důvodem odlehlost, ale mnohdy i nemožnost použití těžké mechanizace ke kosení svažitého terénu.

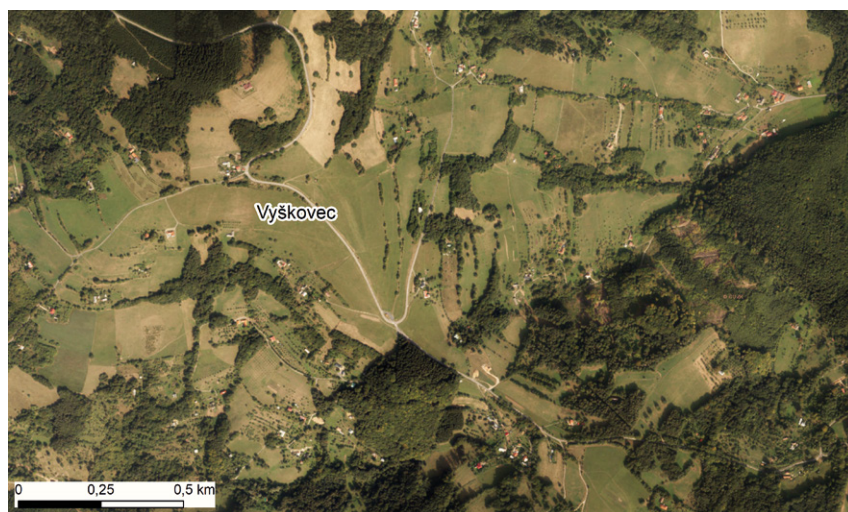
V porovnání s pohraničními chráněnými územími v historických Sudetech se osídlení v Bílých Karpatech vyvíjelo bez přerušení, v důsledku čehož průběžně narůstaly zastavěné a rekreační plochy. Díky rozptýlenému osídlení a poměrně vysokému zastoupení zahrad a sadů, které navazují na rostoucí sídla, vzniká v krajině Bílých Karpat pestrá mozaika ploch různého využití – polí, pastvin a luk, lesů, sadů, zahrad a sídel.

Taková heterogenní krajinná struktura poskytuje mnoho výhod – lepší mikroklimatické podmínky, vyrovnanější vodní bilanci, více různorodých stanovišť pro rostlinné a živočišné druhy a atraktivní krajinný ráz.

Katarína Demková
Tomáš Janík
Průhonice

Mgr. Katarína Demková, Ph.D. (*1985) pracuje ve Výzkumném ústavu Sylva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i. (VÚKOZ) v Průhonicích se zaměřením na krajinnou ekologii a ochranu přírody a krajiny.

Mgr. et Mgr. Tomáš Janík (*1992) působí na VÚKOZ a zároveň na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Odborně se věnuje především krajinné ekologii, změnám krajiny, krajinného pokryvu a také vztahu krajiny a biodiverzity.

Pestrá krajinná mozaika rozptýleného osídlení, sadů, luk a lesa v okolí Vyškovec (Zdroj mapového podkladu ©ČÚZK)

Tretie doplnenie sústavy Natura 2000

Povinnosťou každej členskej krajiny EÚ je navrhnúť územia chránených biotopov, rastlín a živočíchov, ktoré definujú smernica o vtákoch a smernica o biotopoch. Tieto územia tvoria celoeurópsku sieť Natura 2000.

Lúky a medze pod Krasínom v Dolnej Súči sa stanú súčasťou Natura 2000. (Foto Sylva Mertanová)

Etapu C+

Slovensko sa dnes nachádza v tretej etape dopĺňania týchto území, keďže doteraz predložené zoznamy území boli Európskou komisiou vyhodnotené ako nedostatočné. Podľa Komisie je treba vyčleniť ďalšie územia, v Bielych Karpatoch územia pre ochranu biotopu nížinné a podhorské kosné lúky. Správa CHKO Biele Karpaty preto pripravila návrh doplnenia lokalít vo svojom území, a ten v lete 2020, v spolupráci s Okresnými úradmi, prerokovala s vlastníckmi a užívateľmi pozemkov.

Doplnky

V Bielych Karpatoch bolo navrhnuté doplnenie celkom 1450 hektárov lúčnych území. Návrh

obsahuje rozšírenie hraníc viacerých území, ktoré už svoje miesto v sieti Natura 2000 majú. Ide o pasienky v okolí Krasína nad Dolnou Súčou aj na jeho severných svahoch nad Hornou Súčou (342 ha), kosené lúky v Hornej Súči, nadväzujúce na lokalitu Lipníkove, a pasienky v závere Krivoklátskej doliny. V Novej Bošáci bolo navrhnuté doplnenie územia Holubyho kopanice o 126 ha pasienkov pod Novou horou, ktoré boli z veľkej miery vyčistené od náletových drevín a bola na nich v posledných rokoch obnovená pastva. V južnej časti CHKO bolo navrhnuté doplnenie lokality Žalostiná o 156 ha lúk prevažne vo vrcholovej časti masívu.

Nové lokality

Súčasťou návrhu sa stali tiež lúky v okolí Bieleho vrchu (225 ha) neďaleko Vršatské-

ho Podhradia a dve nové lokality v obci Lednica – Lednické skalky a Lednické bradlo. Jadrom týchto území sú rovnomenne dlhoročné chránené územia. V katastri obce Chocholná-Velčice boli do návrhu zahrnuté lúky na lokalite Pri kríži, popri ceste na Kykulu. Tu môžeme na jar obdivovať najväčšiu bielokarpatskú populáciu vstavačovca bazového.

Najväčšou lokalitou v tejto etape doplnenia siete Natura 2000 je lokalita Bielokarpatské predhorie. Ide o komplex 313 ha lúk v katastroch obcí Chocholná-Velčice, Adamovské Kochanovce a Melčice-Lieskové. V údolí Vlára je doplnená lokalita Bradelské, malá lesná lúka s najväčšou populáciou vzácneho vstavačovca Fuchsovo Soovho.

Návrhy území musí teraz vyhodnocovať ministerstvo životného prostredia a schvaľovať vláda. Až následne sa posielajú Európskej komisii, takže na reálne doplnenie siete Natura 2000 si ešte nejaký čas počkáme.

Návrh nových chránených území môže široká verejnosť sledovať na mapovom portáli Štátnej ochrany prírody SR (<http://maps.sopsr.sk>). Je potrebné vybrať vrstvu Územia európskeho významu – návrh C+ etapu ÚEV.

Sylva Mertanová

Územie Natura 2000 Holubyho kopanice bude doplnené o lúky pod Novou Horou s výskytom vstavačovca bazového. (Foto Sylva Mertanová)

Lovecká sezóna aneb Ze života hmyzu 2020

Ač to může vypadat na první dojem zvláště, lze uplynulý rok projektu LIFE+ Ze života hmyzu bez nadsázky charakterizovat jako úspěšnou „loveckou sezónu“. A to hned ze dvojího důvodu.

Roštovica u Tasova, druhý rok po odstranění náletu (Foto Michal Plátek)

Prvním velkým úkolem projektu, který se již přehoupnul do druhé poloviny, bylo „ulovit“ co nejvíce nových lokalit a hlavně hektarů. Z tohoto pohledu můžeme být opravdu spokojeni. Výřez náletu proběhl na celkem 21 lokalitách, z toho devět bylo úplně nových. Nově vyčištěná plocha činila úctyhodných 44,5 hektaru, čímž dosavadní bilance projektu LIFE+ dosáhla 111 hektarů na 38 lokalitách.

Jednotlivé lokality

Dalším úspěchem je velká rozloha nejvýznamnějších lokalit. Dosavadní prvenství si stále udržují Paličky u Javorníka, zcela výjimečná lokalita, kde započaly práce už během „motýlího“ LIFE a které v tomto časopise (č. 1/2017) byl věnován samostatný článek. Z bývalé pastviny s množstvím nádherných soliterních stromů byl již odstraněn nálet na více než 22 hektarech, část plochy byla loni posečena a část přepasena stádem ovcí a koz.

Příliš za nimi však nezaostávají svahy v ochranném pásmu NPR Porážky v katastru Nová Lhota. Z již místy lesem zarostlé lokality nad Hryzláckými Mlýny byly nálety dřevin odstraněny z plochy 13,7 hektaru. O něco dříve vyčištěný svah nad 1,5 km vzdálenými Podširockými Mlýny má dalších téměř 5 hektarů.

Novinkou je třetí příčka, kterou obsadily Bošáčky, jeden z nekouzelnějších koutů moravských Kopanic. V tomto údolíčku, které je rozděleno mezi Vyškovce a Lopeník a svažuje se již na Slovensko, proběhly zásahy na více než 13 hektarech. Na části z nich byla obnovena pastva. Za zmínku z dalších lokalit určitě stojí ještě Roštovica, nacházející se na teplých svazích úpatí Bílých Karpat jižně od Tasova. Zde přibýlo 6 hektarů původně hustě zarostlých hlohem, které se již pěkně zelenají pestrou bylinnou vegetací.

Zásahy probíhaly na celém území CHKO Bílé Karpaty, od pozemků drobných vlastníků až po rozsáhlejší plochy velkých zemědělských subjektů nebo obcí. K plochám, na nichž byl odstraněn nálet, je třeba připočítat ještě péči o už dříve vyčištěné lokality.

Loni se jednalo o pastvu na 29 hektarech a kosení na 32 hektarech. Na polovině ploch se ovšem počítá jen s jednorázovým zásahem, tedy odstraněním křovin a ponecháním vzrostlých stromů, což vytváří podmínky pro výskyt dalších skupin

vzácných druhů hmyzu. Pokud se podaří udržet stávající tempo, je dosažení cílů projektu reálné.

Živočiškové

Významné lovecké úsilí probíhalo v roce 2020 i na poli zoologickém. Část lokalit byla zmapována už před začátkem projektu, takže na nich bylo možné předběžně vyhodnotit úspěch prováděných zásahů. Jinde bylo cílem zjistit, zda na těchto místech žijí vybrané ohrožené druhy (největší evropský brouk roháč obecný, vzácný motýl jasoň dymnivkový a modrásci rodu *Phengaris*), ale i další druhy hmyzu.

Překvapivé nebylo pouze zjištění, že se na části lokalit dané druhy vyskytují v životaschopných populacích, ale také že zásahy na jejich podporu zlepšují stav populací mnoha stovek dalších, ještě vzácnějších druhů. Celkově bylo nalezeno přes 500 druhů brouků a 300 druhů motýlů. Z tohoto počtu bylo přes 120 druhů chráněných či vzácných. Mnoho druhů je kriticky ohrožených (např. teplomilná mandelinka huňáč (*liskavka*) šestitečný) a/ nebo chráněných, další druhy jsou odborníky považovány za tzv. pralesní relikty – žijí pouze v zachovalých lesních porostech. Několik druhů je chráněno v rámci celé Evropy (např. střevlík hrbolatý – *bystruška potočná*).

Uvedený počet a druhové složení je unikátní a ukazuje nejen na výjimečnost lokalit, ale také na vhodně zvolenou údržbu. Smyslem těchto zásahů je totiž dostat světlo do hustého lesa, do vzácných mokřadů nebo suchých strání, které zarostly neprostupným křovím. Obzvláště

v lesích střední Evropy se ukazuje, že druhovému bohatství hmyzu vyhovuje, pokud světlo dopadá na dřevo nebo staré velké stromy. Lesní biodiverzita hmyzu je totiž jednou z nejbohatších a takový roháč je jen pomyslnou špičkou ledovce.

Proto má pro jejich záchranu smysl v dnešní intenzivně využívané

nebo naopak zarůstající krajině provádět zásahy, které umožní podpořit přežití mnoha hmyzích druhů.

Huňáč šestitečný
(Foto František Šaržík)

Libor Ambrozek
Michal Plátek

Biele Karpaty jaskyniarom neprajú, ale...

Biele Karpaty patria k flyšovým pohoriam Slovenska, teda k pohoriam, ktoré sú budované prevažne súvrstviami pieskovcov, slieňovcov a ílovcov. Takéto horninové prostredie nie je vhodné na tvorbu jaskýň či iných významných krasových javov. V slovenskej časti pohoria však existuje malá výnimka.

Vstupná puklina Landrovskej jaskyne (Foto Matúš Ďurček)

Jaskyne v bradlách

Sú to bralá bradlového pásma, tvorené súvrstviami rozličných druhov vápen-cov. Hoci nemajú veľkú rozlohu a vápen-ce, ktorými sú tvorené, nepatria k tým najvhodnejším pre tvorbu podzem-ných priestorov, vyskytuje sa v nich via-cero jaskýň a priepastí. Predovšetkým vďaka bradlám evidujeme v súčasnosti v priestore Bielych Karpát dvadsaťdeväť jaskynných priestorov.

Niektoré z nich už vďaka ľudskej čin-nosti zanikli, napríklad po ukončení spe-leologického prieskumu boli zasypa-né alebo zanikli pri pokračujúcej ťažbe v kameňolome. Ich výskyt je sústredený do okolia Vršatca, Krasína a Bošáckych bradiel. Väčšinou nejde o jaskyne s vý-znamnou dĺžkou alebo hĺbkou, vo väčši-ne prípadov sú to len niekoľko metrové rozlohy. Aj parametre najväčších z nich, okrem Landrovskej jaskyne, dosahu-jú hodnotu „len“ desiatok metrov. Na-priek tomu poskytujú aj tieto „blbodiery“ často zaujímavé údaje o ich vzniku a vý-voji alebo, aj vzhľadom na svoju veľkosť, prekvapivo špecifické prírodné pomery. Niektoré z nich si preto predstavíme pod-robnšie.

Krasín

Dolná jaskyňa, Horná jaskyňa, Jasky-ňa v starom lome, Jaskyňa v strednom lome, Severná diera. Všetky boli objave-né na bradle Krasín ležiacom nad Dol-nou Súcou. Ich časti boli zničené ťažbou a zvyšné, doteraz existujúce priestory, sú kvôli rozvoľneniu skalných blokov značne rizikové. Celková dĺžka najväčšej z nich je (bola) cca 60 m. Zaujímavosťou je, že v sedemdesiatych rokoch 20. storočia plá-novali miestni jaskyniari využiť na odkry-tie jaskyne aj ťažkú techniku, ako je ba-ger, ktorým chceli odstrániť kamennú suť ukrývajúcu očakávaný jaskynný otvor.

Vršatec

Babky I., Babky II., Chmeľová, Kukliš-ka, Ladnica, Priepasť v Babkách sú jas-kyne, ktoré sa nachádzajú v priesto-re Vršatských brál. Najväčšou z nich je puklinovo-rútivá jaskyňa Babky II., kto-rá dosahuje dĺžku 56 metrov a hĺbku 28 metrov. Vznikla tak, že pukliny v skale sa rozširovali činnosťou vody a neskôr došlo k zrúteniu stropu.

Jaskyňa Chmeľová je významná vďaka populácii netopierov, ktoré v nej prežíva-jú zimné mesiace. Snáď najzaujímavejšou

je však priepasť Ladnica, ktorá ako už jej názov napovedá, vytvára špecifické mik-roklimatické podmienky, vďaka ktorým sa v nej, napriek jej malej hĺbke (7 met-rov) a nízkej nadmorskej výške (660 m n. m.), udrží ľadová výplň až do neskorých letných mesiacov.

Bošácka dolina

V oblasti Bošáckej doliny bolo objavených taktiež niekoľko podzemných priestorov, najvýznamnejším z nich je Landrovská jaskyňa (alebo aj Jaskyňa na Landrovci). Je výnimočnou nielen v rámci Bošáckej doliny, či celého regiónu Bielych Karpát, ale aj z celoslovenského hľadiska. Ide to-tiž o druhú najdlhšiu nekrasovú jaskyňu v rámci Západných Karpát. Jej priestory dosahujú dĺžku 315 m. Ide o sústavu puk-lín vytvorených v rozvoľnenom pieskov-covom skalnom masíve. Jej vznik teda ne-bol spôsobený rozpúšťaním vápenca, ale mechanickým pohybom horninového masívu a otváraním puklín, ktoré pri tom-to pohybe vznikli. O histórii jej objavenia si povieme viac v budúcom čísle nášho časopisu.

Rok jaskýň a krasu

Aj tie naj-menšie jaskyne môžu mať veľký

význam z hľadiska poznania vzniku pod-zemných priestorov. Z tvaru ich chodieb, priebehu puklín, typu krasovej výplne a mnohých iných znakov vedia odborníci vyčítať spôsob ich vzniku. Jaskyne sú učebnicou histórie Zeme.

Medzinárodná speleologická únia s vedomím UNESCO vyhlásila rok 2021 za Medzinárodný rok jaskýň a krasu, aby prispela k zvýšeniu environmentálneho povedomia širokej verejnosti o jas-kyniach. Na Slovensku sú všetky jasky-ne chránené. Vstup do nesprístupnených jaskýň nie je povolený.

**Matúš Ďurček
Nemšová**

Mgr. Matúš Ďurček (*1966) pracuje na Správe CHKO Biele Karpaty ako anorga-nik. Rád objavuje geologické zaujímavosti vo svojom okolí.

Žerotín

Žerotín, Žerotín, na něm kříž vysoký. Těmito slovy začíná píseň věnovaná stejnojmennému vrcholu ležícímu v Bílých Karpatech přibližně jeden kilometr nad obcí Radějov. Vrch Žerotín (322 m n. m.) je výjimečnou přírodní památkou obklopenou vinohrady, starými ovocnými sady i menšími políčky.

Kříž

Své jméno dostal vrchol jako vyjádření úcty k rodu Žerotínů, kteří byli majiteli strážnického panství během 16. a na začátku 17. století. Jeho neodmyslitelnou součástí je už několik desetiletí kaple a nedaleký dřevěný kříž, který byl na místě vztyčen už v roce 1933. Důvodem bylo nejspíš předpokládané devatenáctisté výročí smrti Ježíše Krista. Kříž zhotovili občané Strážnice na podnět Julia Graubnera a posvěcený byl 26. června.

Poté se dvanáct metrů vysoký dřevěný symbol křesťanství přepravil za pomoci dvou párů koní a v doprovodu slav-

dřevěný kříž katolická mládež ze Strážnice. Horizontální břevno měří pět metrů a ve dřevě je vyřezaný letopočet L. P. 1994.

Kaple

O patnáct let mladší historii má pak kaple zasvěcená Panně Marii - Královně míru, která stojí jen pár desítek metrů od dřevěného kříže. Mezi lety 1948–49 ji na vrcholu nechal postavit strážnický kožešník Jan Hrdý. Měla být poděkováním za uzdravení druhorozeného syna, který onemocněl v pěti měsících na zápal plic. Nemoc se vlekla několik měsíců a rady si s ní nevěděl ani místní lékař. A tak se otec obrátil s modlitbami na Pannu Marii. Slíbil, že pokud se syn uzdraví, nechá jí na vrchu Žerotín postavit kapli.

Syn se nakonec uzdravil a otec vyřčený slib splnil. Stavět se začalo po válce a 18. září 1949 byla kaple slavnostně posvěcena dr. Martinem Mikulkou. Kaple není osazena zvonem. V minulosti se uvažovalo alespoň o zavedení

elektriny, která by byla tažena z obce Radějov. Tato myšlenka však skončila s nástupem komunistického režimu.

Po sedmdesáti letech se místo dočkalo generální opravy. Několikrát se pak na místo vydala krojovaná pouť, které se zúčastnily obce mikroregionu Strážnicko. Na místě se poté sloužila mše.

Chráněné území

Přírodní památka Žerotín je cennou ukázkou charakteristického zbytku bělokarpatské lesostepní květeny s přirozeným společenstvem četných teplomilných rostlin

Foto Zuzana Černá

a živočichů. Část území je pokryta křovinami skupinek dubu pýřitého (*plstnatého*). Jde o jediný zachovalý fragment teplomilné dřínové (šípákové) doubravy v CHKO Bílé Karpaty. V lokalitě se na malé ploše vyskytuje několik chráněných a ohrožených druhů. Nachází se zde také množství teplomilného hmyzu, například otakárek (*vidlochvost*) fenyklový a otakárek ovocný nebo okáč meduňkový (*očkáň meduňkový*), který byl v Bílých Karpatech přes třicet let považovaný za neznámý druh. Z dalšího hmyzu najdeme kudlanku nábožnou (*modlivku zelenou*) či kutilku (*kutavku*) jižní.

Přes Žerotín prochází žlutá turistická trasa a naučná a cyklistická stezka Oskerušová. Nedaleko leží další turisty oblíbené a v sezoně hojně navštěvované místo Hotařská buda. Zde se konává například tradiční zarážání hory. Mezi dalšími zajímavými místy v okolí Žerotína najdeme například Holý vrch s rozhlednou a stromovou Kaplí ve větru. Vzdálenější jsou pak rekreační oblasti Mlýnky a Lučina.

Zuzana Černá

Zdroj: Petr Šindar, <https://nature.hyperlink.cz/>

Foto Zuzana Černá

Foto Zuzana Černá

nostního průvodu družiček a věřících ze Skalice, Sobotiště, Radošovic, Vrádiště a Mokrého Hája na místo, kde odsloužil mši skalický děkan dr. Tomáš Czaban. Ta se na Žerotíně sloužila vždy jednou v roce dalších pět let. Na místě vydržela tato dominanta do dubna roku 1945, kdy ji uřezala německá armáda, která krajem procházela. Kříž znamenal důležitý zaměřovací bod pro dělostřelectvo, a tak musel zmizet. Přesto se za těch pár let nesmazatelně zapsal do vnímání lidí, díky čemuž se mohl objevit právě v písni *Žerotín, Žerotín, na něm kříž vysoký*.

Myšlenka vrátit kříž na své místo přišla po více než padesáti letech, v roce 1989. K jejímu naplnění však došlo až o pět let později. Dne 4. července roku 1994 vztyčila na Žerotíně osmnáct metrů vysoký

Vážky – půvabní dravci

Vážky představují létající hmyz s mimořádně dlouhou historií čítající přibližně 300 miliónů let. K předchůdcům dnešních zástupců patří i takové unikátní druhy, jako byly permské pravážky s rozpětím křídel až okolo 70 cm a délkou těla dosahující bezmála půl metru.

Současné vážky samozřejmě takovýchto gigantických rozměrů nedosahují. I tak se však největší z nich s rozpětím křídel téměř 20 cm a délkou těla blížící se 15 cm řadí k největšímu hmyzu na Zemi.

Vlastnosti

Jedním z podstatných znaků vážek je jejich obojživelný způsob života, kdy larvy žijí ve vodě, kdežto dospělci využívají ke svému životu suchozemské prostředí, zejména pak vzdušný prostor. Pro většinu vážek, zvláště pro druhy z mírného pásu, včetně těch našich, je typické, že larvy žijí mnohem déle než dospělé vážky. Takže, zatímco larvy se vyvíjejí běžně dva nebo tři roky, dospělci žijí třeba jen několik týdnů.

Motýlice obecná – samec (Foto Michal Hykel)

Druhým příznačným rysem vážek je, že jak ve stádiu larvy, tak i dospělce jde o výlučné predátory čili masožravce živící se dravě. Konzumují téměř vše, co odpovídá z jejich pohledu optimální velikosti kořisti, ať už jde o hmyz, např. pakomáry či vážky jiných druhů, nebo třeba v případě larev drobné obratlovce, tedy ryby a obojživelníky. Zatímco larvám slouží k uchycení kořisti unikátní, silně zvětšený a vymrštitelný spodní pysk, tzv. maska, tak dospělci se zmocňují svého úlovku během letu za pomoci nohou.

Další osobitou vlastností vážek je jejich téměř dokonalý zrak, který je pro ně jednoznačně nejdůležitějším smys-

lem. Vážky mají pár mimořádně velkých složených očí, které mohou třeba u šídla pokrývat převážnou část hlavy, a také tři jednoduchá očka, jejichž funkce spočívá zejména ve vnímání světla a tmy, ale také významně pomáhají vážce orientovat se v prostoru během letu. A právě kombinace dokonalého zraku a perfektních letových schopností vážek stojí za jejich skvělými loveckými schopnostmi.

Výskyt

Vážky jsou jednou z mála skupin živočichů, které osídlují prakticky všechny formy povrchových sladkovodních biotopů. Vyskytují se ve všech podélných úsecích povodí řek, od pramenů až po veletoky. Ze stojatých vod využívají nejen velké typy prostředí, jako jsou jezera, rybníky a přehradní nádrže, ale také miniaturní tůňky v mechových polštářích nebo třeba dočasné tůňky napájené dešťovou či povodňovou vodou. Řada druhů je výhradně vázána na rašelinišť, a to včetně vysokohorských vrchovišť se silně kyselou vodou.

Na Zemi je v současnosti známo něco přes 6000 druhů a odhaduje se, že ještě zhruba jeden až dva tisíce druhů čeká na své objevení, a tedy i vědecké pojmenování. V Česku bylo dosud zaznamenáno 74 druhů, na Slovensku je to jen o několik druhů méně, přibližně 70. S více než polovinou z těchto druhů se můžeme setkat na území Bílých Karpat.

Bílé Karpaty

Pokud bychom měli určit nejtypičtější vážku této oblasti, tak by to byl zřejmě páskovec (*pásikavec*) dvojzubý. Je to jeden z našich největších druhů. Má stejně jako ostatní páskovci nápadné, ostře kontrastní zbarvení těla s jasnými žlutými skvrnami na černém podkladu. Je vázán na lesní prameniště a na ně nava-

Páskovec dvojzubý – samec (Foto Michal Hykel)

Páskovec dvojzubý – larva (Foto Michal Hykel)

zující potůčky, ve kterých žijí jeho larvy běžně tři, výjimečně až pět let, než se promění v dospělé. Pozorovat můžeme buď samce při jejich průzkumných aktivitách, kdy létají nízko nad tokem, nebo samičky, které ve svislé poloze do vody kladou vajíčka tak, že zůstanou „zavěšené“ na jednom místě a opakovaně zasunují svůj konec těla pod vodní hladinu.

Klínatka vidlitá – samec (Foto Michal Hykel)

Z dalších zástupců vázaných na tekoucí vody lze v Bílých Karpatech běžně spatřit motýlici obecnou (*hadovku obyčejnou*). Ta se hojně vyskytuje nad vodou a při březích karpatských potoků, říček a řek, často v lesním nebo polozastíněném prostředí. Upozorňuje na sebe pomalým, ale třepotavým letem. Má výrazné zeleno-modré zbarvení celého těla včetně křídel, při oslnění se zřetelným kovovým leskem.

V podobných biotopech se objevuje také klínatka vidlitá (*klinovka čiernonohá*), která upřednostňuje podhorské řeky se střídáním peřejnatých a tišinových úseků s kamenitým a šterkovým dnem. Samci mají konec těla rozšířený a zakončený zřetelnými dlouhými a zakřivenými přívěsky. Zaujme nás však také žlutočerným zbarvením (podobným jako páskovec). K odpočinku v řečišti často vyhledává oslněná místa, kde z říčního dna nad

vodu vystupují kameny, na kterých během horkých dnů zaujímá postoj těla se vztyčeným zadečkem vyčnívajícím přímo ke slunci (*obelisk position*).

Příbuzná klínatka rohatá (*klinovka hadia*), s hráškově zelenou hruď a žlutavým zadečkem, je v oblasti Bílých Karpat vzácná. Dostává se sem jen nepravidelně, zřejmě z údolí, kde protékají Morava, Baťův kanál a jejich přítoky. Jejich charakteristickým rysem je, že se brzy po proměně v dospělce hromadně vzdalují od řeky a pak zalétají až desítky kilometrů daleko k vrcholům okolních kopců a jiným vyvýšeným místům v krajině. Tento jev (odborně nazývaný *hill-topping*) je častý především u některých motýlů a dvoukřídlých, ale jak bylo zmíněno, objevuje se také u vážek. Díky tomu lze kupříkladu na vrcholové stezce v NPR Čertoryje zaznamenat i tuto ohroženou a celoevropsky chráněnou vážku.

Příkladem vážky typické pro stojaté vody je šídlo královské (*šídlo obrovské*). Je to sice druh afrického původu, přesto se s ním můžeme setkat poměrně běžně i u nás. K vidění je u mnoha větších stojatých vod, včetně nádrží, kam se lidé chodí koupat. Za své vznešené druhové jméno vděčí nejen svému vzhledu, ale i neobyčejným letovým schopnostem. Je jednou z největších evropských vážek s celkovým rozpětím křídel přes 10 cm a mohutným tělem nápadně zeleno-modře zbarveným. Za jasného počasí létají nad vodní hladinou téměř nepřetržitě, takže vytvářejí dojem, že tento prostor nepatří nikomu jinému než jim, a navíc že snad vůbec nepotřebují odpočinek.

Na různých níže položených místech Bílých Karpat s mělkou a dobře prosluněnou vodou, jak pomalu tekoucí, tak i stojatou, se objevují některé teplomilné vážky, které mají centrum svých areálů ve Stře-

Vážka hnědoskvrnná – samec (Foto Michal Hykel)

domoří, nebo dokonce v centrální Africe. Z nich lze uvést vážku hnědoskvrnnou, jejíž samci jsou po celém těle sametově světlemodří, nebo vážku červenou se zbarvením nádherně purpurově červeným.

Je zřejmé, že nejen vzhled vážek, ale také chování a způsob života slibují v případě vážek setkání s úspěšnou a mimořádně zajímavou skupinou živočichů. Není tedy divu, že jejich popularita v poslední době u nás strmě roste, a to až už jde o počty amatérských fotografů, nebo aktivit občanské vědy (*citizen science*) orientovaných právě na tento mimořádný hmyz.

Aleš Dolný
Ostrava

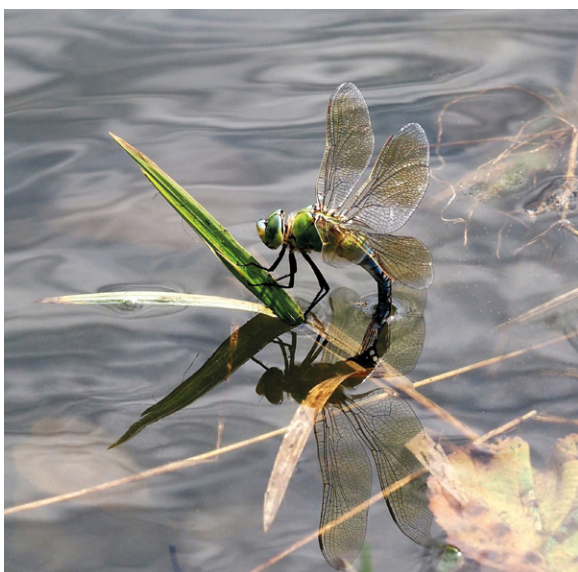
Doc. RNDr. Aleš Dolný, Ph.D. (*1966) pracuje od roku 1997 na Přírodovědecké fakultě Ostravské univerzity, kde přednáší obecnou ekologii, ochranu přírody a hydrobiologii. Zabývá se ekologií, faunistikou a ochranou vážek. Je odborným správcem Mapování výskytu vážek ČR v mezinárodní internetové encyklopedii BioLib.

Vážka červená – samec (Foto Alois Kozubík)

Klínatka rohatá – samec (Foto Michal Hykel)

Šídlo královské – samička při kladení vajíček (Foto Alois Kozubík)

Naučná expozice na Travičné v novém kabátu

Taky máte strach, že se letos nedostanete do žádné galerie nebo na výstavu? Máme pro vás návrh. Rozhledna Travičná nad vodní nádrží Lučina nedaleko Tvarožné Lhoty se od konce loňského roku pyšní novou expozicí naučných panelů, které svým obsahem galerii můžou připomínat.

I když vám už kolena neslouží, nemusíte se obávat výstupu na vrchol rozhledny. Expozice je umístěna v přízemním atriu, a je tak lehce dostupná všem návštěvníkům. Panely jsou pojaté jako okna, která mají čtenáře vtáhnout do krajiny a ponouknout ho k dalšímu poznávání Bílých Karpat. Je jedno, jestli jste místní nebo

přespolní. Po prostudování textů totiž zjistíte, že Bílé Karpaty vám mají stále co nabídnout, a díky informacím z panelů si můžete naplánovat další a další výlety za krásami tohoto kraje, které jste doposud opomíjeli nebo o kterých jste nevěděli.

Původní naučné panely byly na rozhledně od jejího vzniku, tedy bezmála 20 let. Jejich stav už dávno neodpovídal současnému trendu zpracování expozicí a všeobecně působily zastarale. Nové panely mají moderní vzhled. Informaci získáte nejenom z panelů samotných, ale po načtení QR kódů dostanete i podrobnější informace na internetu. Obnovenou expozici vytvořilo Vzdělávací a informační středisko (VIS) Bílé Karpaty ve spolupráci se Správou CHKO Bílé Karpaty.

Unikátem expozice je panel, který dostal pracovní název Luční koruna. Jeho myšlenkou je sdílení fotografií a selfiček s na panelu nakreslenými lučními rostlinami do tvaru královské koruny. Věříme, že tím zvýšíme popularitu Bílých Karpat

mezi mladými lidmi. Pozornému oku neunikne, že nakreslené rostliny nejsou náhodně zvolené, všímavý turista v ní dokáže rozpoznat běžné i vzácné druhy rostoucí v okolí rozhledny.

Doufám, že v době, kdy čtete tyto řádky, už došlo k postupnému rozvolňování vládních nařízení a rozhledna Travičná se se svou obnovenou expozicí stane jedním z prvních cílů vašich cest.

Petra Horáčková
VIS Bílé Karpaty

Recenze

Ferdinand Bučina 1909–1994

Tomáš Rasl, Kateřina Vytečková (eds.).
Vydal Spolek Ferdinanda Bučiny 2020, 224 str.

Nevšedně pozoruhodné fotografické dílo Ferdinanda Bučiny donedávna unikalo pozornosti nejen širší veřejnosti, ale i odborníků. Je to asi dáno i tím, že za svého života měl jen jednu malou samostatnou výstavu. O něco častěji byla vidět jeho práce ve vlastních reportážích nebo na titulních stránkách různých časopisů. Jako filmař se věnoval především dokumentární a propagační tvorbě. Ovšem největší uznání si vydobyl svými knihami, z nichž pro čtenáře našeho časopisu bude nejzajímavější *Lidé z Javorníka* (1941), v níž velmi citlivě zachytil všední i sváteční život jeho tehdejších obyvatel.

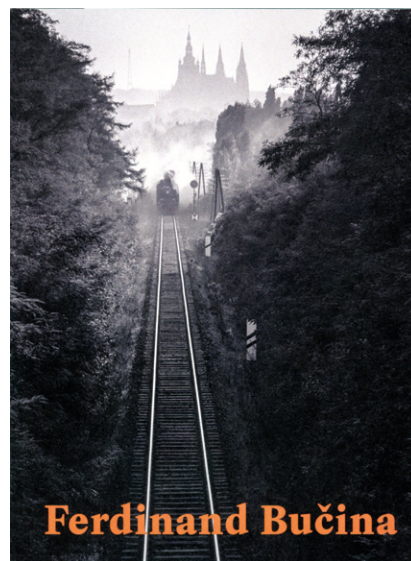
Velkou škodou je, že další jeho knihy, těžící z jeho pobytu v Javorníku jako je *Zrání. Vzpomínka na Javorník* (1942) a *Horňácké tváře* (1943–44), zůstaly pro tehdejší těžkosti válečné doby již nevydané. Naštěstí se však dochovaly v make-tách připravených pro vydání, a tak doufejme, že se je podaří vydat už i proto, že

po jeho smrti je o jeho znovu objevované dílo stále větší zájem. O tom svědčí i to, že od roku 2000 byly jeho fotografie samostatně vystavovány 13×, z toho výstav věnovaných jen Horňácku bylo devět.

Velkou zásluhu na tom má Bučinův vnuk, též fotograf a filmař a jeden z editorů i autorů zde uváděné knihy, Tomáš Rasl, který je i hybnou silou Spolku Ferdinanda Bučiny.

Kromě Javorníku patřila k Bučinově velké lásce Podkarpatská Rus, ale i jeho rodná Praha. O tom všem pojednávají kapitoly *Vzpomínka na mého děda*, *Bučinova Praha všední a magická*, *Krajiny srdce*, *Bučinova tvorba v kontextu národopisného a etnografického výzkumu* a *Život na Horňácku*. Kniha je koncipovaná jako sborník mnoha Bučinových fotografií a textů pěti autorů, mezi nimiž jsou např. historik a starosta Slováckého krúžku v Brně Václav Štěpánek či etnograf Městského muzea ve Veselí nad Moravou Vít Trachtulec.

Jen drobný povzdech na závěr: u některých fotografií není uveden rok vzniku a popiska s určením místa, ale to mož-

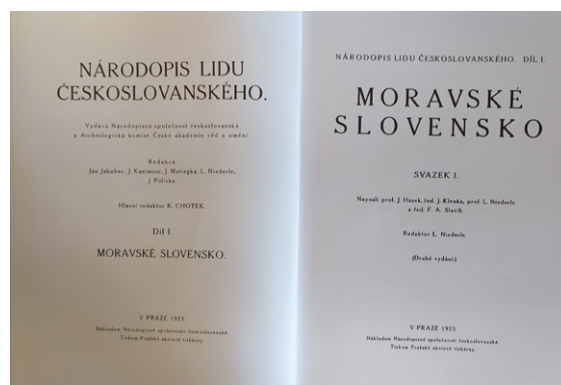
ná bylo nad možností tak záslužné práce editorů. I bez toho potěší každého, kdo je jen trochu vnímavý nejen ke kráse a poezii, ale i k historii.

Ivo Dostál
Brno

Ing. Ivo Dostál (*1947) vedl jako hydrolog ČHMÚ Brno pracovní skupinu povrchových vod a osobně zpracovával toky povodí řeky Vlárý a Moravského krasu. Zajímá se o přírodu i kulturu Bílých Karpat.

Moravské Slovensko po bezmála 100 letech

Od své baběčky, rodačky ze Slovácka, jsem někdy v 80. letech dostal první vydání objemné knihy Moravské Slovensko, svazek I, vydané v památném roce 1918, jehož 2. vydání vyšlo roku 1923.

Mnoho let jsem se mylně domníval, že se svazek II už nepodařilo vydat. Vyšel však v roce 1922. Vloni jsem zjistil, že oba svazky vydalo Město Kyjov jako reprint v nakladatelství Albert v roce 2014 a jsou k zakoupení v kyjovském informačním centru. Dílo vtištěné na křídovém papíře a svázané v pevných deskách čítá dohromady 887 stran.

Autoři v něm podávají podrobný popis života selského lidu na Moravském Slovensku (dnes nazývaném Slovácko) koncem 19. a začátkem 20. století.

Svazek I obsahuje kapitoly o vymezení hranic území Moravského Slovenska, přírodním rázu tohoto kraje, jeho osídlení, dále o podobě vsí a obydlí i o hospodářském zaměstnání obyvatelstva. Velmi ob-

sáhlou a dodnes nepřekonanou studií je pojednání Josefa Klva-
ni o lidových krojích Moravského Slovenska. Tento kyjovský rodák rozlišil 28 krojových oblastí vycházejících z příslušnosti obcí k farnostem. Svazek II se podrobně zabývá životem v obci a rodině, nářečím, lidovým výtvarným i hudebním uměním, zvyky a obyčeji.

Závěr objemné publikace tvoří výčet literárních zdrojů a jako přídatek podrobný popis znorovské (vnorovské) svatby. Opomenout nelze ani seznam šedesáti vesměs barevných tabulí, jejichž autoři jsou mj. Joža Uprka, Josef Mánes, Antoš Frolka a mnozí další umělci, a také přehled mapek, černobílých kreseb a fotografií, jež čítá celkem 493 položky.

Obsah celé monografie je umístěný až na posledních stránkách druhého svazku.

Předpokládám, že se mezi čtenáři našeho časopisu najdou mnozí zájemci o téměř sto let starou, nicméně dokonalou encyklopedii národopisu lidu Slovácka, kraje, jehož významnou část zaujímají Bílé Karpaty. Určitě nebudou zklamáni.

Aleš Máchal
Brno

Ing. Aleš Máchal (*1952) je ekopedagog, ochránce přírody a spoluzakladatel Lipky - školského zařízení pro environmentální vzdělávání v Brně.

O tom, kde se na Zemi vzaly vážky

Část první: Odon

Neznám nikoho, kdo by neměl rád vodní hladinu a nejrůznější tvory žijící pod ní i nad ní. K těm nejkrásnějším patří vážky. Krásní, hbití a odvážní letci, kterým patří vzduch nad každým rybníkem či potokem. A teď si představte, že kdysi dávno, ačkoli na Zemi žila již spousta nejrůznějšího hmyzu, vážky zde scházely. V té době začíná náš příběh.

Nedaleko odtud se kdysi rozkládala rozlehlá Lužní krajina. Vrbové a jasanové lesy byly protkány zákruty pomalé Bahnitě řeky. Ta měnila co chvíli svůj směr, a v lesích tak vznikala řada malých i velkých tůní. V tomto štědrém kraji žily velice početné národy Jepic, Chrostíků, Střechatek a jiného Hmyzu.

Jednoho dne se v tůni pod starou vrbou vylíhla prazvláštní jepice. Byla velká, silná a celá bělavá. Byla prostě nesmírně krásná a jmenovala se Odon. Když se chtěla přidat k veselému dovádění nad tůní, ostatní jepice ji mezi sebe nepustily.

„Leť si jinak,“ křičely na ni, „nepatříš mezi nás, jsi jiná! Najdi si svoji tůň, my tě tu nechceme! Leť si za svou mámu!“

Zaskočená Odon odlétla na kmen nedaleké vrby.

„Co to křičely? Proč mám letět za mámou?“ vydechla nešťastně.

Vtom se vedle ní pohnul malý kousek kůry. Nebyla to však kůra, ale malá a vrásčitá ploštica. Ta se otočila k Odoně a řekla: „Dobrý den. Jmenuji se Podkornice a jsem již velice stará. Mnohé jsem viděla a vše si pamatuji. Tvou mámu byla stejně krásná, jako jsi ty. Byla to první velká bílá jepice, kterou svět viděl. Proto není divu, že se do ní zamilovali hned dva velcí páni. První se do tvé mámy, světlounké Efemery, zamiloval Orobínus, mladý a krásný duch tohoto kraje. Jejich štěstí však trvalo jen krátce. Po tvé mami zatoužil i Morimus, starý vládce Temného lesa. Jejich soupeření bylo krátké, protože pán Morimus použil nečistá kouzla a zlé čary. Jednoho dne k nám Morimus vtrhl v podobě černého mraku plujícího na větrném koberci. Svým otravným dechem tenkrát zahubil spoustu jepic i příslušníků jiných národů, polámal mnoho starých stromů a unesl tvou matku.“

„A proč Orobínus zlého Morima nenapadl v Temném lese a mámu nevysvobodil?“

„Ale to není možné, víš?“ odvětila Podkornice. „Temný les je daleko a Orobínus je duch našich tůní a nesmí se nikdy vzdálit. To by zde život úplně zanikl.“

„Kdo tedy mámu zachrání?“

„Nevím o nikom tak silném a odvážném,“ smutně odpověděla Podkornice.

„Tak tedy mámu zachráním já! Však jsem dost silná i odvážná,“ řekla pevně Odon a pokračovala, „ale nevím, kde mám hledat Temný les.“

„Vím to a poradím,“ ožila Podkornice. „Kousek odtud ústí do Bahnitě řeky Průzračný potok. Poletíš-li až k jeho pramenům a potom kousek výš, dostaneš se na vrchol kopce, který se jmenuje Poslední vrch. Když se z něj podíváš na západ, uvidíš v dálce Temný les. Táhne se od obzoru k obzoru a nikdo neví, kde je mu konec. V hloubi toho lesa, na nejvyšší kopci, stojí ohromný dřevěný hrad, sídlo zlého Morima. Ale já ten hrad neviděla.“

„Jak to, že jsi ten hrad neviděla, když všechno ostatní tak dobře znáš?“ podivila se Odon.

„Nu, něco znám jen z doslechu,“ připustila Podkornice. „A také jsem slyšela, že v Temném lese nikdy nekvete žádné kytky ani keře a že stromy tam místo listů mají prý jakési pichlavé jehlice.“

Protože do večera bylo ještě daleko, vydala se Odon hned na cestu. Nijak se nelekala té dálky ani nebezpečí, které ji čekalo. Od rodné tůně ji stejně ostatní jepice vyhnaly a máma určitě potřebovala její pomoc. Letěla pomalu nad řekou a opravdu netrvalo dlouho, když na jejím levém břehu objevila ústí docela silného potoka, který

sem přinášel křišťálově čistou vodu. Když Odon zamířila proti proudu potoka, oslovil ji náhle sbor šustivých hlasů: „Počkej chvíli, musíme ti něco dát.“ Odon se udiveně rozhlížela, kdo že to mluví, ale viděla jen trs orobinců, který se kýval v mírném vánku.

„Ano, to jsme my, Odon. Máme ti vyřídit pozdravení od našeho patrona, jasného Orobína. Je potěšen, že ses vydala zachránit matku a posílá ti tento měnící kroužek.“ Nejbližší list se naklonil k Odoně a ta uviděla na jeho špičce malinkatý stříbrný kroužek. Opatrně si jej navlékla na přední nožku a poslouchala další poselství.

„Ten kroužek ukrývá mocné kouzlo. Když jej odhodíš a vyřkneš při tom své přání, změníš se, jak si budeš přát. Ale pamatuj, použij to kouzlo teprve tehdy, až to budeš nejvíce potřebovat! Jen tak dosáhneš cíle,“ zašustily listy orobinců a ztichly.

„Děkuji ti, Orobíne!“ zavolala Odon a odvážně se vydala vzhůru proti proudu potoka.

(Pokračování příště)

Pavel Bezděčka
(text a ilustrace)

Letní soutěž o tričko

Letos je Rokem vážek. Napiš nám správné odpovědi na otázky o vážkách a vyhraj tričko s bělokarpatským motivem.

Kvíz

1. Která organizace rok 2021 vyhlásila Rokem vážek?

- a) Agentura ochrany a přírody ČR
- b) Český svaz ochránců přírody
- c) Česká společnost ornitologická

2. Převážně čím se dospělé vážky živí?

- a) létajícím hmyzem
- b) vodním hmyzem
- c) vodními řasami

3. Proč je výskyt vážek vázaný na vodní plochy a vodoteče?

- a) ve vodě nacházejí potravu
- b) suchou potravu je třeba ředit
- c) larvy se vyvíjejí ve vodě

4. Kterými stádii vážky procházejí?

- a) vajíčko – larva (nymfa) – dospělec
- b) vajíčko – larva – nymfa – dospělec
- c) vajíčko – larva – kukla – dospělec

5. Největší vážka ve střední Evropě má délku těla:

- a) 45 mm
- b) 85 mm
- c) 125 mm

6. Kolik existuje druhů vážek na světě?

- a) ca 75
- b) do 350
- c) kolem 6000

7. Který z pěti základních smyslů je pro život vážek nejdůležitější?

- a) sluch
- b) zrak
- c) čich

8. Jaká je nejvyšší rychlost letu vážek?

- a) 20 km/h
- b) 50 km/h
- c) 100 km/h

9. Který náš ptačí druh loví často vážky?

- a) vlha pestrá
- b) stehlík obecný
- c) hrdlička zahradní

10. Která z uvedených vážek je chráněná?

- a) šídlo královské
- b) šídélko ruměné
- c) vážka jasnokvrnná

Ilustrace Jana Růžičková

Osmisměrka

Najdi název jedné bělokarpatské obce: _____.

Vyhledej: Boršice, Drietoma, Hřivnův, Klobouky, Komňa, Krivoklát, Křekov, Kvašov, Lhota, Lipová, Lopeník, Loz, Luhačovice, Mikušovice, Nemšová, Nevšová, Nová, pod, Poteč, Sedmerovec, Sehradice, Sidonie, Súča, Suchá, Šanov, Váhom, Valašské, Vrbětice, Záhorovice.

S	E	D	M	E	R	O	V	E	C	S	Z	V	O	Š	A	V	K
E	I	T	Á	A	R	O	Á	C	Y	V	Á	H	O	M	M	L	R
H	E	D	V	P	N	V	S	I	Á	A	H	Y	H	H	I	H	I
R	C	R	O	A	O	U	R	V	L	L	O	K	Ř	E	K	O	V
A	I	I	Š	N	CH	D	O	O	I	A	R	U	I	C	U	T	O
D	T	E	V	Á	I	Š	P	Č	P	Š	O	O	V	I	Š	A	K
I	Ě	T	E	O	M	E	E	A	O	S	V	B	N	Š	O	Ň	L
C	B	O	N	E	N	T	Č	H	V	K	I	O	Ů	R	V	M	Á
E	R	M	N	Í	O	Ú	Z	U	Á	É	C	L	V	O	C	O	T
E	V	A	K	P	S	N	K	L	O	Z	E	K	O	B	E	K	V

Jitka Řihová

Odpovědi na deset otázek a tajenku osmisměrky zašlete do **31. září 2021** na email casopis@bilekarpaty.cz nebo poštou na adresu:

ZO ČSOP Bílé Karpaty
redakce časopisu Bílé - Biele Karpaty
nám. Bartolomějské 47
698 01 Veselí nad Moravou

K odpovědi napište druh (dámské/pánské) i svou velikost trička (např. S/M/L/XL/XXL).

Jeden vylosovaný výherce obdrží tričko s motivem Bílých Karpat (dle vlastního výběru z nabídky v našem e-shopu – připiš svůj výběr k odpovědím) a předplatné časopisu Bílé - Biele Karpaty na jeden rok.

Správné odpovědi z minulého čísla 2/2020:

1. b, 2. a, 3. b, 4. b, 5. c, 6. a, 7. b, 8. c, 9. c, 10. a.

Výherce soutěže: Veronika Bartošová (Jihlava).

Tajenka doplňovačky: střevíčník.

Bílé - Biele Karpaty

Cena předplatného:
Česká republika 100 Kč
Slovensko 200 Kč

Předplatné prosím uhradte vydavateli ZO ČSOP Bílé Karpaty,
číslo účtu: 1442785399/0800, variabilní symbol: 1111.
Do zprávy uveďte „časopis BBK“ a vaše jméno.

Bližší informace najdete na csop.bilekarpaty.cz.

Bílé - Biele Karpaty

časopis moravsko-slovenského pomezí
1/2021, 26. ročník

Vydavatel:

ZO ČSOP Bílé Karpaty
nám. Bartolomějské 47
698 01 Veselí nad Moravou
tel: +420 518 326 470
e-mail: casopis@bilekarpaty.cz

Spolupracující organizace:

Správa CHKO Biele Karpaty, Nemšová
Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty,
o.p.s., Veselí nad Moravou
Agentura ochrany přírody a krajiny ČR,
Regionální pracoviště Správa CHKO Bílé
Karpaty, Luhačovice

Redakční rada:

Libor Ambrozek, Pavel Bezděčka,
Zuzana Černá, Tomáš Hamrlík,
Jan W. Jongepier (šéfredaktor),
Jana Ličeníková, Marie Petřů,
Katarína Rajčová, Jitka Říhová, Petr Slinták

Grafika a sazba: David Jongepier

Tisk: Tiskárna Didot, spol. s r.o.

Rozšiřuje: Mediaprint & Kapa

Koordinace distribuce:

Vydavatelský servis „Říha“

Inzerce a předplatné: Jitka Říhová

Reg. č. E 7428, ISSN 1211 – 3638,
vychází 2x ročně, náklad 2300 ks,
cena 50 Kč (DPH 10 %) / 2 EUR.

Čitatelia na Slovensku môžu predplatné
vo výške **8 EUR na rok** uhradiť poštovou
poukážkou na adresu:
Občianske združenie Pre prírodu,
Mierové námestie 29, 911 01 Trenčín,
tel.: +421 326 598 387,
e-mail: katarina.rajcova@sopst.sk.
Do správy pre príjemcu uveďte „časopis BBK“.

Poděkování

Toto číslo bylo vydáno v rámci programu Českého svazu ochránců přírody „Ochrana biodiverzity“ (<http://biodiverzita.csop.cz>), podpořeného Lesy České republiky, s. p., Nadací Ivana Dejmala a v grantovém řízení Ministerstva životního prostředí. Materiál nemusí vyjadřovat stanoviska donátorů.

Ministerstvo životního prostředí

Děkujeme všem obcím, firmám, předplatitelům a příznivcům našeho časopisu za projevenou přízeň a finanční podporu (řazení dle abecedy):

Mecenáši časopisu Bílé - Biele Karpaty (podpořili částkou 4000 Kč a více):

Český svaz ochránců přírody (Praha), NET4GAS (Praha), Mgr. Lukáš Pachl (Velká nad Veličkou).

Patroni časopisu Bílé - Biele Karpaty (darovali 1000–3999 Kč):

Obec Javorník, Obec Korytná, ZO ČSOP Pantoflíček (Slavkov), Aleš Cimala (Veletiny), Jiří Gajda (Strážnice), Alois Krobot (Napajedla), Ing. Aleš Máchal (Brno), Katarína Rajčová (Dubnica nad Váhom), Jan Soukup (Brno), Kamila Šimůnková (Boršice), Miroslav Šuránek (Hluk), Jana Zehnulová (Brno).

Podporovatelé časopisu Bílé - Biele Karpaty (darovali 500–999 Kč):

Jarmila Barboříková (Štítina nad Vlčí), Zdeněk Dostál (Boršice u Blatnice), Zdeněk Konečný (Hodonín), MUDr. Jan Pavlík (Bohuslavice u Kyjova), Libor Ryba (Moravany).

Přispěvatelé časopisu Bílé - Biele Karpaty (darovali 200–499 Kč):

Rodina Binderova (Strážnice), Jan Habart (Zlín), Michal Hájek, Ph.D. (Hluk), Kamila Chaloupková (Rádlo), Soňa Juračková (Uherský Brod), Jiří Kadlec (Napajedla), Josef a Anna Miklašovi (Květná), Eva Němcová (Milotice), Ladislav Nevrla (Uherský Brod), Jana Oberreiterová (Šumná), Šárka Otradovcová (Staré Město), Jiří Pech (Roupov), František Prajza (Bílovice), Jan Rozsypálek (Uherské Hradiště), Marie Ušáková (Bojkovice), Marie Žáková (Bojkovice).

Redakce

Titulní strana: Šídlo královské / šídlo obrovské (Foto Alois Kozubík)

Navštivte náš E-shop Bílé Karpaty na webu: [www.eshopbilekarpaty.cz](http://eshopbilekarpaty.cz)

zadejte hledaný text...

Hledat

Nevíte si rady? Zavolejte:
+420 518 326 470
Po - Pá 8:30 - 11:30 a 13:00 - 16:00

0 ks
za 0,00 Kč

- Knihy
- Trička
- Budky a krmítka
- Regionální travní směsi
- Časopis Bílé - Biele Karpaty
- DVD / CD
- BIO Ovoce
- Korkové podtáčky
- Kalendář
- Psací pera
- Náušnice
- Dřevěné hry
- Kožené klíčenky

Z naší nabídky

Vybrali jsme pro vás

Nejprodávánější

Akce

Novinky

Pojďte s námi do přírody!

Otevřeli jsme pro vás již stovku cenných lokalit.

Blíž přírodě

Objevte studánku, kde žijí mloči skvrnití.
Mločí studánka,
Myslík /
Frýdek-Místek

Porovnejte si délku skoku s blechou nebo jelenem.
Zásmucká Bažantnice
Zásmuky / Kolín

Otužte se v přírodním knajpovišti.
Semanínská stezka,
Semanín /
Ústí n. Orlicí

Bivakujte v zaniklé osadě.
Umíř, Plachtín /
Plzeň – sever

Poučte se o jediné lokalitě kriticky ohrožené byliny kandík psí zub v ČR.
Medník, Hradištko /
Praha – západ

Pozorujte až 160 druhů ptáků.
Rezervace
Štěpán,
Děhylov /
Ostrava

Pohrajte si s vodním mlýnkem.
Capartické louky,
Capartice /
Domažlice

Obejděte s námi celý Svět.
Cesta kolem
Světa, Třeboň

Učte se poznávat přírodu nejen očima.
Les plný smyslů,
Krásná Lída / Děčín

Podívejte se na líhniště pro hady a ještěrky.
Mokřadní louka Kolo,
Slavkov /
Uh. Hradištko

S Českým svazem ochránců přírody jsme v rámci programu NET4GAS Blíž přírodě zpřístupnili veřejnosti již stovku přírodně cenných lokalit.

www.net4gas.cz

Přesvědčte se na www.blizprirode.cz
a vyrazte rovnou do přírody!

OCHRANA BIODIVERZITY

Zachování a obnova druhové rozmanitosti – péče o cenné biotopy, podpora ohrožených druhů rostlin a živočichů včetně propagace jejich ochrany – patří mezi základní poslání Českého svazu ochránců přírody. V současné době jsou tyto aktivity zastřešeny otevřeným národním programem ČSOP Ochrana biodiverzity.

V rámci programu probíhá například mapování výskytu orchidejí, vážek, ptáků, obojživelníků, velkých šelem, ale také třeba starých a krajových odrůd ovocných dřevin.

Kromě mapování, které přináší cenné informace umožňující jejich efektivní ochranu, jsou realizovány i rozmanité činnosti podporující konkrétní druhy organismů. Tradiční činností je vyvěšování, čištění a opravování budek a hnízdních podložek pro dravé i zpěvné ptáky, čápy či netopýry. V období tahu obojživelníků jsou zajišťovány desítky úseků silnic a přenášeny tisíce jedinců. Pro plazy jsou budovány a obnovovány suché kamenné zídky, pro ledňáčky upravovány břehové úseky podél vodních toků.

O důležitosti a možnostech ochrany jednotlivých druhů se veřejnost má možnost dozvědět na odborných seminářích, terénních exkurzích, výstavách či z řady metodických i jiných publikací.

Bližší informace o programu ČSOP naleznete na webových stránkách www.biodiverzita.csop.cz, či vám je rádi poskytneme na telefonním čísle 222 516 115.

Národní program Ochrana biodiverzity podporují:

Ministerstvo životního prostředí

Generální partner Ochrany biodiverzity